

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De Schaduw van Artikel 47: Hoe de Zwitserse Bankwet de persvrijheid onder druk zet

Vugts, Lisan

Citation

Vugts, L. (2026). *De Schaduw van Artikel 47: Hoe de Zwitserse Bankwet de persvrijheid onder druk zet*.

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [License to inclusion and publication of a Bachelor or Master Thesis, 2023](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4295899>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Masterscriptie

De Schaduw van Artikel 47

Hoe de Zwitserse Bankwet de persvrijheid onder druk zet

Noot. Felix Schaad, 2025 (Karikatuur gedeeld met toestemming)

Lisan Vugts

S4219538

Journalistiek en Nieuwe Media

Faculteit Geesteswetenschappen

Begeleider: Dr. Marco van Kerkhoven

Tweede lezer: Dr. Sebastiaan van der Lubben

13 juni 2025

Leiden

Voorwoord

Voor u ligt de scriptie *‘De Schaduw van Artikel 47: Hoe de Zwitserse Bankwet de persvrijheid onder druk zet’*. Als onderdeel van de master Journalistiek en Nieuwe Media aan de Universiteit Leiden wilde ik met dit onderzoek licht werpen op de staat van de persvrijheid in Zwitserland. Het land waar ik ben opgegroeid en waar ik mijn eerste stappen als journalist heb gezet.

Toen ik in juni 2024 te horen kreeg dat ik mijn thuishaven in Zwitserland mocht verruilen voor een studie in Nederland, ging een langgekoesterde droom in vervulling. Eindelijk kreeg ik de kans om mijn Nederlandse wortels te verkennen en mijn interesse in de Nederlandse journalistiek verder te ontwikkelen. Tegelijkertijd bleef ik de ontwikkelingen rond de Zwitserse pers op de voet volgen. In december 2024 publiceerde de Zwitserse vereniging voor onderzoeksjournalistiek *investigativ.ch* een artikel over artikel 47 van de Zwitserse Bankwet en een mogelijke uitbreiding ervan. Op dat moment wist ik: hierover wil ik mijn masterscriptie schrijven.

Allereerst wil ik dan ook alle Zwitserse onderzoeksjournalisten bedanken die in april 2025 bereid waren met mij te praten over dit gevoelige onderwerp. Hun ervaringen, inzichten en overtuigingen vormen niet alleen een rijke basis voor dit onderzoek, maar hebben mij ook geholpen om zelfverzekerd naar mijn eigen toekomst als journalist te kijken.

Mijn dank gaat ook uit naar mijn scriptiebegeleider, dr. Marco van Kerkhoven. Zijn vertrouwen in mijn onderwerp met de nodige kritische blik hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan het tot stand komen van dit project.

Tot slot wil ik mijn vrienden en familie bedanken. Annabel, April en Cato: dank voor de gedeelde interesse, motivatie en het doorzettingsvermogen waarmee we samen de gesteldheid van de persvrijheid in Europa onder de loep namen. Haye, Jackie en Lisa: merci voor de emotionele steun en de gezelligheid, zowel binnen als buiten de bieb. Dankzij jullie voelt Nederland voor mij niet langer alleen als het land waar ik vandaan kom, maar ook als mijn tweede thuishaven.

Ik wens u veel leesplezier toe.

Lisan Vugts

Leiden, 13 juni 2025

Samenvatting

Het legaliseren van perscontrole via democratische wetgeving is een manier voor politieke machthebbers om tot zelfcensuur onder journalisten aan te zetten. In Zwitserland, een land dat bekend staat om zijn hoge democratische gehalte, vormt de Bankwet hier een voorbeeld van. De Zwitserse Bankwet, in het bijzonder artikel 47, stelt het doorgeven en publiceren van gelekte bankdocumenten strafbaar, met mogelijke sancties tot drie jaar gevangenisstraf. Deze wet heeft implicaties voor de journalistieke praktijk, met name voor onderzoeksjournalisten die zich richten op de financiële sector.

In dit onderzoek is onderzocht in hoeverre deze wetgeving leidt tot zelfcensuur onder Zwitserse onderzoeksjournalisten. Aan de hand van veertien semigestructureerde interviews is nagegaan wat de gevolgen zijn van artikel 47, met specifieke aandacht voor het effect van zelfcensuur.

Uit het onderzoek blijkt dat artikel 47 leidt tot zelfcensuur. Journalisten geven echter aan dat zij eerst naar de inhoud van de gelekte bankdocumenten willen kijken voordat zij zelfcensuur overwegen. Wanneer zij een duidelijk publiek belang vaststellen, zijn zij bereid om naar manieren te zoeken om de informatie toch te publiceren, bijvoorbeeld via internationale samenwerkingen.

Daarnaast uiten Zwitserse onderzoeksjournalisten hun zorgen over de combinatie van juridische dreiging en economische druk op redacties. Zij vrezen dat uitgeverijen hierdoor steeds minder aanzetten tot onderzoeksjournalistiek binnen de bankensector.

Dit onderzoek toont aan dat democratische wetgeving niet altijd in het belang van persvrijheid werkt. Daarnaast benadrukt dit het ethische dilemma waarin onderzoeksjournalisten verkeren: de keuze tussen het informeren van het publiek en het waarborgen van hun eigen veiligheid en vrijheid.

Inhoudsopgave

1 Inleiding	1
2 Theoretisch kader	4
2.1 <i>De rol van journalistiek in het democratische proces</i>	4
2.2 <i>Veiligheid en autonomie van onderzoeksjournalisten</i>	7
2.3 <i>Mogelijke gevolgen van juridische druk op onderzoeksjournalistiek</i>	8
3 Onderzoeksjournalistiek in Zwitserland.....	11
4 Methode.....	13
4.1 <i>Sampling</i>	13
4.2 <i>Dataverzameling</i>	14
4.3 <i>Operationalisering</i>	15
4.4 <i>Data-analyse</i>	16
5 Resultaten	18
5.1 <i>Context Zwitserse onderzoeksjournalistiek</i>	18
5.1.1 <i>Zelfperceptie van de onderzoeksjournalisten</i>	18
5.1.2 <i>Ervaren weerstand</i>	19
5.2 <i>Gevolgen van artikel 47 op individueel niveau</i>	21
5.2.1 <i>(Zelf-) Censuur</i>	21
5.2.2 <i>Juridische Overwegingen</i>	22
5.3 <i>Gevolgen van artikel 47 voor anderen</i>	24
5.3.1 <i>Collega's</i>	24
5.3.2 <i>Uitgeverij</i>	26
5.3.3 <i>Landelijk</i>	28
5.4 <i>Geen gevolgen van artikel 47</i>	29
5.5 <i>Relativering van de gevolgen van artikel 47</i>	30
6 Conclusie.....	31
7 Discussie.....	33
Literatuurlijst.....	35
Bijlagen	43
<i>Bijlage 1: Vragenlijst</i>	43
<i>Bijlage 2: Codeboom</i>	46
<i>Bijlage 3: Toestemmingsformulier</i>	47

1 Inleiding

Artikel 47 van de Zwitserse Bankwet, sinds 1 juli 2015 van kracht, verbiedt het publiceren van bankdocumenten, ongeacht of de informatie door journalisten, experts of anderen zelf is verkregen of via derden is doorgegeven. Wie dit toch doet, riskeert een gevangenisstraf van drie jaar of een geldboete (Bundesgesetz über die Banken und Sparkassen, 1934).

De gevolgen van deze wetgeving werden een aantal jaar later duidelijk voor het publiek. Zo werkte in 2022 geen enkele Zwitserse journalist mee aan de *Suisse Secrets*, een onderzoek onder leiding van de *Süddeutsche Zeitung*, waaraan meer dan 160 journalisten uit 39 landen deelnamen. Zij onderzochten 18.000 documenten met persoonlijke bankgegevens van de Credit Suisse en onthulden dat de een na grootste bank in Zwitserland jarenlang criminelen als klanten accepteerde (Munzinger et al., 2022; Zollinger, 2022).

Dat de persvrijheid door deze wet wordt aangetast, blijft internationaal niet onopgemerkt. Zo schrijft Irene Khan, rapporteur voor de Verenigde Naties voor de vrijheid van meningsuiting, een brief aan de Zwitserse regering, de Bundesrat. Hierin uit zij haar zorgen over artikel 47 van de Zwitserse Bankwet en de daarmee gepaard gaande schending van internationaal recht (Khan, 2022). Ook de organisatie *Reporters Without Borders* (RSF) ziet artikel 47 als bedreiging voor de Zwitserse persvrijheid (RSF, 2025). Zij publiceren elk jaar een *World Press Freedom Index*, waarin de actuele uitdagingen en bedreigingen van de persvrijheid wereldwijd worden vastgehouden. Zwitserland staat op plek negen onder andere door “penalising the dissemination of information covered by banking secrecy” en de stijgende economische druk op Zwitserse redacties (RSF, 2025).

Daarnaast probeert een van de grootste Duitstalige kranten in Zwitserland, de *Tages-Anzeiger*, een nationale discussie over artikel 47 te lanceren. Zij benadrukken de mogelijke negatieve gevolgen van artikel 47 voor de onderzoeksjournalistiek in Zwitserland. Zo definieert eindredacteur Arthur Rutishauser artikel 47 als een censuurwet die onderzoek verbiedt in Zwitserland (Rutishauser, 2022). Hij roept aan het einde van zijn opiniestuk op: “Daarom moet het muilkorfartikel in de Bankwet dringend worden afgeschaft” (Rutishauser, 2022).

Hoewel deze voorbeelden de ingewikkelde juridische omgeving benadrukken waarin Zwitserse journalisten werken, is er een kennislacune over de gevolgen van de juridische druk van artikel 47 op Zwitserse onderzoeksjournalisten (RSF, 2025). Alleen enkele recente studies onderzoeken de verschillende manieren van druk die er op de Zwitserse journalistiek wordt uitgeoefend (Stahel, 2022; Stahel, 2024; Wyss, Schäfer, Saner & Keel, 2024). Na een eerste

studie van Stahel (2022) over de externe invloeden op de Zwitserse journalistiek tijdens de COVID-19-periode, concludeert Stahel (2024, p. 1712) in een tweede onderzoek dat journalisten die schrijven over institutioneel gevoelige kwesties en regelmatig onderzoeksjournalistiek bedrijven, meer kans hebben op professionele inmenging van buitenaf. Ook Wyss, Schäfer, Saner en Keel (2024) onderzoeken de druk op Zwitserse journalisten in het algemeen. In een mixed-methods-onderzoek focussen zij zich op invloed van rechtszaken aangespannen door bedrijven, zakenmensen en politici (Wyss, Schäfer, Saner & Keel, 2024, p. 5). In één alinea bespreken de onderzoekers ook artikel 47 van de Zwitserse Bankwet. Sommige geïnterviewde journalisten zijn van mening dat de Zwitserse grondwet de persvrijheid en vrijheid van meningsuiting garandeert. Zij denken dat artikel 47 van de Bankwet in strijd staat met de grondwet (Wyss, Schäfer, Saner en Keel, 2024, p. 34). De verdere ervaringen en inschattingen van de geïnterviewde journalisten over deze uitzonderlijke wetgeving blijven echter onderbelicht.

Deze masterscriptie draagt bij aan een beter begrip van de consequenties van artikel 47 en specifiek het mogelijke effect van zelfcensuur. Door inzicht te bieden in de gevolgen van artikel 47 van de Zwitserse Bankwet en het mogelijke optreden van zelfcensuur onder de onderzoeksjournalisten, wordt zichtbaar hoe democratisch gelegitimeerde wetgeving toch kan leiden tot beperkingen van de persvrijheid. Dit onderzoek probeert erachter te komen in hoeverre onderzoeksjournalisten, werkzaam op verschillende redacties, druk ervaren door de juridische context en of dit uiteindelijk ook tot zelfcensuur leidt. Om dat te onderzoeken is de volgende hoofdvraag geformuleerd:

In hoeverre leidt artikel 47 van de Zwitserse Bankwet tot zelfcensuur onder onderzoeksjournalisten in Zwitserland?

Door het opsplitsen van de hoofdvraag in deelvragen wordt het mogelijk de verschillende aspecten daarvan te onderzoeken. Zo wordt er naar de rol van de journalistiek in het democratische proces gekeken, de tegenwerkingen waarmee journalisten in West-Europese democratieën te maken hebben en de definitie van zelfcensuur. Daarnaast wordt ook de context waarin Zwitserse journalisten te werk gaan besproken en dit in relatie gebracht met zelfcensuur, waarmee dit onderzoek op de volgende vijf deelvragen komt:

1. *Waarom is ongecensureerde verslaggeving door onderzoeksjournalisten van belang voor het functioneren van een democratie?*

2. *Met welke soorten tegenwerking hebben onderzoeksjournalisten in West-Europese democratieën te maken?*
3. *Wat zijn de gevolgen van juridische druk op de werkwijze van onderzoeksjournalisten en wanneer is er sprake van zelfcensuur?*
4. *Welke rol opvatting hebben Zwitserse onderzoeksjournalisten?*
5. *Hoe ervaren Zwitserse onderzoeksjournalisten artikel 47 van de Bankwet en hoe verhoudt dit zich tot zelfcensuur?*

De eerste vier deelvragen en de beantwoording daarvan structureren het hierop volgende theoretisch kader. Deelvraag vijf vormt de aanleiding voor het empirisch onderzoek.

2 Theoretisch kader

Aan de hand van de deelvragen vormt dit hoofdstuk de theoretische basis van dit onderzoek. Hiervoor worden verschillende concepten en theorieën besproken. Allereerst wordt ingegaan op het concept van journalistiek in de publieke ruimte, zoals geformuleerd door Habermas (1962). Vervolgens wordt het ethische spanningsveld besproken dat voortkomt uit de spanning tussen de journalistieke beroepsethiek en het risico op juridische repercussies als gevolg van nationale veiligheidswetten. Daarnaast wordt, in het kader van de eerste deelvraag, het begrip *onderzoeksjournalistiek* gedefinieerd en in relatie gebracht tot de democratische functie van journalistiek:

Deelvraag 1: Waarom is ongecensureerde verslaggeving door onderzoeksjournalisten van belang voor het functioneren van een democratie?

2.1 De rol van journalistiek in het democratische proces

De journalistiek vormt de basis voor het functioneren van een liberale democratie, op voorwaarde dat de verslaggeving “access to a daily flow of diverse information and ideas regarding matters of public concern” biedt (Keller, 2011, p. 405). Het geloof in de onmiskenbare rol van toegankelijke en onafhankelijke journalistiek in een democratische samenleving is vaak geworteld in het concept van de openbare publieke ruimte, geformuleerd door Habermas (1962) (Carson, 2019; Drüeke, 2018, p. 21; Keller, 2011, p. 20).

In eerste instantie kan de openbare, publieke ruimte worden vergeleken met openbare cafés of restaurants, waar mensen elkaar ontmoeten en informatie uitwisselen, wat hen in staat stelt een publieke opinie te vormen (Habermas, 1962/1992, p. 92). Later, met de ontwikkeling van een onafhankelijke pers, ziet Habermas (1962/1992) de openbare ruimte in overdrachtelijke zin als een “forum of rational-critical debate” (p. 184). Met andere woorden: in deze ruimte kunnen ideeën uitgewisseld worden zonder inmenging van de autoriteiten (Habermas, 1962/1992, p. 27). Er is geen druk van machthebbende instanties op individuen om ideologisch partij te kiezen. De pers maakt het mogelijk reflecties, ideeën en kritiek van het individu openbaar te maken en een nog groter publiek te bereiken (Habermas, 1962/1992, p. 51).

Habermas (1962/1992, p. 188) neemt in zijn theorie ook de ontwikkelingen van de pers mee, die in de twintigste eeuw steeds commerciëler werden en door economische, technologische en organisatorische factoren zich begonnen te concentreren. Om te voorkomen

dat deze ontwikkelingen ten koste gingen van de openbare ruimte waar iedereen aan het rationeel-kritisch debat kan deelnemen, werden in verschillende Europese landen als Duitsland, Frankrijk, Nederland en Zwitserland, de media georganiseerd in publieke of semipublieke ondernemingen (Habermas, 1962/1992, p. 188).

Theoretisch zou men kunnen stellen dat deze ontwikkeling de publieke ruimte terugbrengt tot een door de overheid gefaciliteerde communicatie. Volgens Habermas (1962/1992, p. 188) is deze ontwikkeling echter noodzakelijk om de publicistische functie van de journalistiek, en daarmee de liberale democratie, te waarborgen. De media hebben zich namelijk ontwikkeld tot een “complex van maatschappelijke macht” (Habermas, 1962/1992, p. 188) en zonder de organisatie in publieke of semipublieke bedrijven zou de pers een bedreiging kunnen vormen “voor de kritische functies van publicistische instellingen” (Habermas, 1962/1992, p. 188). De vooronderstelling van Habermas (1962/1992) is dat burgers in een democratische samenleving toegang moeten hebben tot informatie die van publiek belang is. Alleen wanneer informatie vrij kan circuleren en openlijk besproken kan worden, kan een publiek debat ontstaan dat essentieel is voor een goed functionerende democratie.

Daartegenover staat het werk van Costas en Grey (2016), zij betogen dat geheimhouding geen uitzondering is, maar juist een structureel en alledaags onderdeel vormt van hoe organisaties functioneren. Volgens Costas en Grey (2016, p. 70) omvat geheimhouding zowel het verbergen als het niet delen van informatie. Naast de informele geheimhouding, waarbij mensen informatie niet met elkaar delen op basis van heersende waarden en normen, valt formele geheimhouding volgens hen onder wettelijke bescherming. Die wettelijke bescherming is volgens Costas en Grey (2016) alleen mogelijk als een document, object of informatie als eigendom wordt beschouwd: “It is not until something is rendered as property that the possibility of its theft exists” (p. 72). Nationale veiligheid is daar onder andere een voorbeeld van (Costas & Grey, 2016; Muller & Birnbauer, 2018).

Daarnaast wordt het belang van nationale veiligheid door overheden regelmatig aangevoerd als argument om nieuwe wetten in te voeren die de persvrijheid beperken (Lee & Chan, 2023; Muller & Birnbauer, 2018). Dit heeft directe gevolgen voor de positie van journalisten. Zij proberen hun redactionele onafhankelijkheid te behouden, terwijl steeds ingrijpendere nationale veiligheidswetten leiden tot complexe ethische dilemma's (Muller & Birnbauer, 2018, p. 96). Zo is het voor journalisten niet alleen moeilijker geworden om hun bronnen volledig te beschermen, maar riskeren zij ook boetes of gevangenisstraffen enkel voor het uitoefenen van hun beroep (Di Salvo, 2022; Muller & Birnbauer, 2018). Muller en

Birnbauer (2018) vatten dit als volgt samen: “This presents journalists with a further ethical dilemma: give up on their obligation to inform the public on these matters, or defy the law” (p. 96).

Vooraf onderzoeksjournalisten worden met dit ethische spanningsveld geconfronteerd. Volgens Schudson (2008, p. 14) vervullen zij een belangrijke democratische functie doordat zij de oplettende lezer aanzetten tot deelname aan het publieke debat. Tegelijkertijd werken zij vaak met kwetsbare bronnen, die zij te allen tijde willen beschermen (Biscop & Décary-Héту, 2024). Dit hangt samen met het feit dat onderzoeksjournalistiek zich doorgaans richt op onderwerpen van groot maatschappelijk belang, waarbij de “de maatschappelijke relevantie van het onderzochte deel uitmaakt van het onderzoek” (Drüeke, 2018, p. 23).

Terwijl Drüeke (2018) erkent dat er verschillende vormen van onderzoeksjournalistiek bestaan, ziet zij het bevorderen van kritische discussies als de gemene deler. Maar niet alleen communicatiewetenschappers vinden het moeilijk een vaste definitie voor het journalistieke genre vast te leggen, ook de onderzoeksjournalisten zelf komen niet allemaal tot dezelfde conclusie als het gaat om het definiëren van hun eigen beroepsbeeld (Karadimitriou et al., 2022). Om die redenen steunt dit onderzoek op de brede, maar toetsbare definitie van onderzoeksjournalistiek zoals geformuleerd door Carson (2019, p. 79):

Een verhaal dat op basis van onderzoeksjournalistiek tot stand komt moet dusdanig onthullend zijn dat het de nieuwsagenda vormt in plaats van volgt. Het tot stand komen van het onthullende verhaal en de informatie daarin moeten transparant en verifieerbaar zijn. Bovendien moet de onthulling van informatie van algemeen belang zijn voor de publieke discussie en bij nader inzien van het journalistieke proces wordt duidelijk dat “the story (or story series) contains evidence of serious efforts to verify information rather than simply compile competing perspectives” (Carson, 2019, p. 79). Om aan deze definitie te voldoen, is het in een democratie van belang om ongecensureerd verslag te kunnen doen.

Daarnaast wordt duidelijk dat niet iedereen het werk van de waakhonden der democratie steunt (Henrichsen et al., 2015). Hoe deze beperking van onderzoeksjournalisten tot uiting komt, wordt aan de hand van de volgende deelvraag onderzocht:

Deelvraag 2: Met welke soorten tegenwerking hebben onderzoeksjournalisten in West-Europese democratieën te maken?

Na een eerste overzicht van de fysieke bedreigingen waarmee journalisten recentelijk mee te maken krijgen, zal het volgende hoofdstuk ook de psychische bedreigingen uiteenzetten.

Naast haatdragende confrontaties vanuit het publiek op straat en online, is er aandacht voor het concept van Strategic Lawsuits Against Public Participation (SLAPP). De definitie van SLAPPs en de juridische uitgangspunten daarvoor ronden hoofdstuk 2.2 af.

2.2 Veiligheid en autonomie van onderzoeksjournalisten

Het jaar 2024 was voor journalisten een van de gevaarlijkste jaren voor hun eigen leven (International Federation of Journalists, 2024). In totaal werden wereldwijd 122 journalisten vermoord en meer dan 500 journalisten bevonden zich in gevangenschap, wat de fysieke veiligheid van journalisten meer dan ooit onder druk zet. Ondanks de aandacht die deze fysieke aanvallen op de persvrijheid krijgen, wordt de beroepsveiligheid van journalisten op meer manieren bedreigd (Slavtcheva-Petkova et al., 2024).

Zo stelt Stahel (2022, p. 9) vast dat tussen 2020 en 2022 negen van de tien Zwitserse journalisten te maken hadden met informatieve, economische, institutionele en/ of gewelddadige invloeden. Vooral journalisten die in die tijd verslag deden van COVID-19 werden duidelijk vaker geconfronteerd met externe pogingen tot beïnvloeding dan journalisten die andere onderwerpen behandelen. Daarnaast wijst een artikel van PersVeilig (2025) erop dat ook incidenten tegen Nederlandse journalisten toenemen. Vooral verbale bedreigingen, discriminatie en intimidatie vormen een groot deel van de meldingen die binnenkomen. Dat deze dreigementen voornamelijk mondeling tegenover journalisten tot uiting komen is niet nieuw. Obermaier et al. (2018) constateerden dit fenomeen al een aantal jaar eerder. Ook in Duitsland worden journalisten regelmatig haatdragend toegesproken. Al geven de ondervraagde journalisten aan dat de haatzaaiende uitlatingen vaak betrekking hebben op een grotere groep journalisten in plaats van direct op een persoon, kan dit evenveel effect hebben op het gevoel van veiligheid van de journalisten (Obermaier et al., 2018).

Bedreigingen en verbale intimidatie worden daarnaast de laatste jaren ook steeds vaker online geuit (Chen et al., 2020; Cheruiyot, 2024). Die digitale omgeving kan enerzijds de mogelijkheid bieden om makkelijker in gesprek te gaan met het publiek en vertrouwen (terug) te winnen, maar anderzijds kan het ook het gedrag van journalisten beïnvloeden. Zo concluderen Grassau et al. (2024) dat journalisten weleens bewust voor of tegen het schrijven van een artikel kiezen om afkeuring van hun werk online te voorkomen.

Naast de externe druk van mensen uit het publiek worden journalisten ook steeds vaker geconfronteerd met rechtszaken aangespannen door bedrijven, zakenmensen en politici, zogenaamde Strategic Lawsuits Against Public Participation (SLAPPs) (Papadopoulou & Maniou, 2025). Hoewel er voor deze vorm van juridische druk op de journalistiek nog geen universele definitie bestaat, groeit de interesse in dit onderwerp binnen de wetenschap

(Fierens et al., 2024; Kerševan & Poler, 2024; Papadopoulou & Maniou, 2025; Wyss, Schäfer, Saner & Keel, 2024).

SLAPPs worden volgens Papadopoulou en Maniou (2025, p. 291) en Wyss, Schäfer, Saner en Keel (2024, p. 6) gekarakteriseerd door een asymmetrische machtsverhouding tussen de eisende partij en de gedaagden. Het primaire doel van de eisers is niet om het proces te winnen (Wyss, Schäfer, Saner & Keel, 2024, p. 5). In plaats van een wettelijke rechtvaardiging willen machthebbende individuen of organisaties de journalisten het zwijgen opleggen (Papadopoulou & Maniou, 2025). Geregeld worden daarvoor wetten tegen smaad en laster misbruikt, maar de specifieke benadering verschilt van land tot land (Simon et al., 2023, p. 9). Typerend is dat de wetten waarop zulke rechtszaken worden aangespannen vaag geformuleerd zijn, ruimte over laten tot interpretatie en ook “limited judicial oversight and procedural safeguards” kennen (Simon et al., 2023, p. 10).

Journalisten in West-Europese democratieën, zoals Zwitserland (United Nations Statistics Division, 1999) krijgen met verschillende vormen van tegenwerking in hun werk te maken. Naast fysiek geweld worden zij vooral geconfronteerd met verbale intimidatie. Een groeiend type druk op de journalistiek in West-Europese democratieën is van juridische aard.

De vraag over hoe deze juridische druk zich uit en wat dat precies betekent voor de onderzoeksjournalistiek, leidt tot de derde deelvraag:

Deelvraag 3: Wat zijn de gevolgen van juridische druk op de werkwijze van onderzoeksjournalisten en wanneer is er sprake van zelfcensuur?

Voor de beantwoording van deze deelvraag wordt eerst onderzocht in hoeverre juridische druk invloed heeft op de werkwijze van journalisten. Op basis daarvan worden de concepten zelfcensuur en het *chilling effect* gedefinieerd. Tot slot worden deze twee concepten in relatie gebracht met de praktijk van onderzoeksjournalistiek.

2.3 Mogelijke gevolgen van juridische druk op onderzoeksjournalistiek

Terwijl de druk op journalisten en de persvrijheid toeneemt, wordt daarover weinig gepubliceerd in de media zelf. Volgens Bonello Ghio en Nasreddin (2022) zijn de redenen hiervoor divers, maar vaak zou dit voortkomen uit angst voor verdere represailles van de eiser. Aangespannen rechtszaken en andere vormen van druk op journalisten zorgen evenzo voor blijvende gevolgen (Bonello Ghio & Nasreddin, 2022). Hoewel journalisten in eerste instantie aangeven dat rechtszaken of externe intimidatie hen niet weerhouden van

onderzoekswerk, heeft dit wel invloed op hun werkwijze (Papadopoulou & Maniou, 2025). Deze conclusie trekken ook Kerševan en Poler (2024, p. 2497): “Most sued journalists and editors were reluctant to admit that SLAPPs had directly impacted their approach to work, or made them modify or refrain from reporting on related issues”. Recent onderzoek maakt echter duidelijk dat journalisten wel degelijk veranderingen in werkwijze en intimidatie kunnen benoemen, zowel bij zichzelf als bij andere journalisten. (Kerševan en Poler, 2024, p. 2497; Papadopoulou & Maniou, 2025, p. 301; Wyss, Schäfer, Saner & Keel, 2024, p. 37). In deze gevallen komen de concepten zelfcensuur en het *chilling effect* ter sprake.

Zelfcensuur wordt door veel journalisten beschouwd als een onacceptabel gevolg van intimidatie en wordt daarom gezien als een ernstige bedreiging voor de persvrijheid (Clark & Grech, 2017, p. 23; Cook & Heilmann, 2013). De oorspronkelijke intimidatie kan verschillende vormen hebben. Zo kan zelfcensuur volgens Arsan (2013, p. 448) een gevolg zijn van censuur. Censuur betekent dat machthebbers in een samenleving of land er bewust voor zorgen dat het publiek geen toegang krijgt tot bepaalde informatie (Arsan, 2013, p. 447; Väliverronen & Saikkonen, 2021, p. 1175). Door het opleggen van wetten, het schrappen van inhoud of het volledige verbieden van publicatie willen gemachtigden dat personen of organisaties zelfcensuur gaan toepassen (Väliverronen & Saikkonen, 2021, p. 1175). Deze vorm van zelfcensuur wordt door Cook en Heilmann (2013, p.188) als publieke zelfcensuur gedefinieerd. Hierbij worden personen of organisaties onder druk van de overheid of machthebbers dusdanig geïntimideerd dat zij afzien van verdere publicaties over een bepaald onderwerp. Deze vorm van zelfcensuur tast wederom de persvrijheid aan, omdat zo ook andere journalisten in hun werk belemmert kunnen worden (Cook & Heilmann, 2013).

Terwijl de publieke vorm van zelfcensuur de geïntimideerde journalist(en) zelf treft, beschrijft het *chilling effect* de bredere afschrikking. Door langdurige, vaak financieel en mentaal uitputtende juridische procedures ontstaat er een gevoel van onzekerheid en angst onder de brede groep journalisten (Townend, 2017). Journalisten beschrijven dit effect ook in de onderzoeken van Papadopoulou en Maniou (2025) en Wyss, Schäfer, Saner en Keel, (2024).

Deze onzekerheid en angst kunnen vervolgens ook versterkt worden door een gebrek aan middelen die een redactie tot haar beschikking heeft. Een Zwitserse journalist zegt bijvoorbeeld in het onderzoek van Wyss, Schäfer, Saner en Keel (2024, p. 36): “Men zorgt ervoor dat onderzoeksartikelen van tevoren juridisch ‘bulletproof’ zijn”. Dit betekent dat journalisten vaak samenwerken met de juridische afdeling van de uitgeverij. Als dat niet mogelijk is, wijst een andere journalist erop dat redacties bij het incalculeren van mogelijke

proceskosten genoodzaakt kunnen zijn om personeelskosten te reduceren. Naast de gevolgen voor de gehele redactie, klagen sommige journalisten ook over persoonlijke stress. Zo vertelt een eindredacteur tegenover Wyss, Schäfer, Saner en Keel (2024, p. 37): “Het kan ook een persoonlijke last zijn voor redacteuren. Ze zijn bang om een strafblad te krijgen en vinden het moeilijk om de situatie in te schatten”. Deze zorgen bevestigen Kerševan en Poler (2024, p. 2497) in hun onderzoek. Door middel van indirecte vragen naar de persoonlijke situaties van journalisten wordt duidelijk dat ze voorzichtiger te werk gaan en bang zijn voor negatieve gevolgen voor hun gezin en individuele welzijn.

Concluderend kan gezegd worden dat juridische druk vooral gevolgen heeft voor de werkwijze van journalisten. Hoewel zij in eerste instantie aangeven dat deze druk hun werk niet beïnvloedt, passen zij hun aanpak aan of vermijden zij bepaalde onderwerpen. Deze gedragsveranderingen worden in de literatuur aangeduid als vormen van zelfcensuur en als onderdeel van het bredere *chilling effect*. Daarmee vormt juridische druk niet alleen een persoonlijke belasting voor individuele journalisten, maar ook een structurele bedreiging voor de persvrijheid.

Wel maken Kerševan en Poler (2024, p. 2498) duidelijk dat de gevolgen van juridische procedures in de journalistieke context een combinatie zijn van allerlei factoren. Variërend van persoonlijke aspecten, zoals de mate van ondersteuning door de redactie tijdens een juridische procedure, tot systematische factoren, zoals de rolopvattingen van journalisten. Dit leidt naar de vierde deelvraag van dit onderzoek:

Deelvraag 4: Welke rolopvatting hebben Zwitserse onderzoeksjournalisten?

Om deze vraag te beantwoorden wordt allereerst de democratische context van Zwitserland geschetst. Vervolgens wordt naar de situatie van de Zwitserse persvrijheid gekeken. Een uitleg over de zelfregulerende organen als de *Schweizer Presserat*, de ombudsdienst en de Zwitserse radio- en televisiewet geven nog meer inzicht in de journalistieke context waarin Zwitserse journalisten te werk gaan. De beschrijving van de journalistieke omgeving wordt in relatie gebracht met de theoretische opvattingen van Hallin en Mancini (2004). Uiteindelijk leidt dit tot de bespreking van de zelfperceptie van Zwitserse journalisten.

3 Onderzoeksjournalistiek in Zwitserland

Zwitserland is een land midden in Europa dat vaak als rolmodel wordt gezien (Bonfadelli et al., 2021). Zo wordt het land onder andere door Freedom House (2025) als ‘vrij’ beoordeeld met een stabiele score van 96/100 sinds 2017. Verder waardeert ook de Democracy Index van Economist Intelligence Unit (EIU) (2023) de situatie in Zwitserland en staat het land in de top tien van de meest democratische landen ter wereld. Hoewel Zwitserland vaak als voorbeeld wordt gezien wat betreft de staat van de democratie, scoort het minder goed op het gebied van persvrijheid. RSF (2025) benadrukt dat de juridische situatie vanwege artikel 47 van de Zwitserse Bankwet problematisch is. Pogingen om de gevolgen van deze wet te corrigeren liepen op niets uit (RSF, 2025). Wel is de persvrijheid in de Zwitserse grondwet verankerd en prijst Porlezza (2019, p. 262) de hoge verantwoordingsplicht en zelfregulering van de Zwitserse media.

Zo is er de *Schweizer Presserat*, de Zwitserse Raad voor Journalistiek, voor de schrijvende journalistiek en een ombudsdienst voor de Zwitserse publieke omroep. De *Schweizer Presserat* controleert als onafhankelijke klachteninstantie de naleving van de journalistieke beroepsethiek op eigen initiatief of naar aanleiding van klachten (Schweizer Presserat, z. d.). Iedereen kan een klacht indienen en de procedure is gratis. Zo wil de Raad voor Journalistiek bijdragen aan reflectie en discussie over ethische kwesties in de pers en verdedigt ze ook de persvrijheid (Schweizer Presserat, z. d.). De ombudsdienst voor de Zwitserse publieke omroep doet hetzelfde voor al haar eigen programma's (Kaufmann, 2024). Vervolgens is er de RTVG, de Zwitserse radio- en televisiewet, die de onafhankelijkheid van de publieke omroep SRG SSR verplicht (Bonfadelli et al., 2021). Zo moeten de radio- en televisieprogramma's van de SRG SSR onder andere de gehele bevolking van informatie van gelijke kwaliteit in drie officiële talen voorzien, mag de omroep zich niet op winst richten en moet de SRG SSR speciaal aandacht geven aan Zwitserse literatuur, muziek en film (Bundesgesetz über Radio und Fernsehen, 2007). De schrijvende pers valt niet onder deze wet.

De combinatie van een beschermde persvrijheid en tegelijkertijd een aanzienlijke mate van regulering van de publieke omroep maakt Zwitserland in de ogen van Hallin en Mancini (2004, p. 143) een democratisch corporatistisch land. Net zoals Habermas (1962/1992, p. 188) zien Hallin en Mancini (2004) in deze vervlechting van de staat en de media: “the assumption that media are a social institution and not simply a private business” (p. 163). Kenmerkend voor het *Democratic Corporatist Model* naar aanleiding van Hallin en Mancini (2004, p. 170) is het vroeg en sterk ontwikkelde journalistieke professionalisme. Ook zeventien jaar later

vatten Bonfadelli et al. (2021) vergelijkbare karakteristieken samen van de Zwitserse journalistiek voor de *Media for Democracy Monitor 2021*. Ondanks de persconcentratie, de toename aan een gecommmercialiseerde medialogica en de concurrentie met andere online platformen zien Zwitserse journalisten hun onafhankelijkheid als hun sterkte (Bonfadelli et al., 2021). Verder zeggen sommige journalisten tegenover Bonfadelli et al. (2021, p. 386) dat ze vinden dat de journalistieke kwaliteit is toegenomen. Zo herkennen zij bijvoorbeeld een kritischere houding van journalisten tegenover politici, overheden en administratie.

Desondanks zien zich een merendeel van de Zwitserse journalisten als observerende kracht die vertelt wat er in de samenleving gaande is. De kritische waakhondfunctie wordt door een minderheid van de ondervraagde journalisten geambieerd (Bonfadelli et al., 2021, p. 444).

Het onderzoek van Cancela et al. (2021) verdiept zich in de rolopvatting van de Zwitserse onderzoeksjournalisten. Uit interviews blijkt dat de journalisten een redelijk genuanceerd beeld hebben van de criteria waaraan een onderzoeksjournalist in Zwitserland moet voldoen (Cancela et al., 2021, p. 889). Terwijl de onderzoeksjournalisten aangeven grote waarde te hechten aan de motieven, de mate van inspanning en de technieken die toegepast worden in hun vakgebied, blijft de normatieve maatstaf van de waakhond van de democratie op de achtergrond (Cancela et al., 2021, pp. 889-899).

Zo kan gesteld worden dat de Zwitserse onderzoeksjournalisten waarde hechten aan de intensiteit van het onderzoek, maar of zij wel of niet kunnen werken binnen de beperkingen van artikel 47 van de Zwitserse Bankwet is nog niet onderzocht. Hieruit volgt deelvraag 5:

Deelvraag 5: Hoe ervaren Zwitserse onderzoeksjournalisten artikel 47 van de Bankwet en hoe verhoudt dit zich tot zelfcensuur?

Deze deelvraag vormt de aanleiding voor het empirisch onderzoek dat in het volgende hoofdstuk wordt toegelicht.

4 Methode

Om te kunnen beoordelen hoe Zwitserse onderzoeksjournalisten artikel 47 van de Bankwet ervaren en hoe dit zich verhoudt tot zelfcensuur, is er gekozen voor kwalitatieve interviews. Om ervoor te zorgen dat de richting van het gesprek niet volledig aan de geïnterviewde onderzoeksjournalisten werd overgelaten, zijn de interviews semigestructureerd. Een voordeel van deze vorm van interviewen is volgens Adeoye-Olatunde en Olenik (2021, p. 1361) dat, terwijl het doel van het onderzoek duidelijk is en gericht nagestreefd kan worden, er voldoende ruimte is om tijdens het interview ook nieuwe relevante ideeën te verkennen.

Aan het onderzoek namen Duitstalige Zwitserse onderzoeksjournalisten deel die actief zijn of zijn geweest in onderzoek rond de Zwitserse bankensector. Om ervoor te zorgen dat de onderzoeksjournalisten vrijuit konden spreken en geen informatie achterhielden uit bezorgdheid over hun veiligheid, is ervoor gekozen om hun identiteit te pseudonimiseren. Zij werden zowel voor als na het interview herinnerd over deze pseudonimiteit en kregen de mogelijkheid om zich te allen tijde uit het onderzoek terug te trekken. Vanwege privacyoverwegingen zijn de interviewtranscripten daarom ook uitsluitend op verzoek in te zien bij de onderzoeker.

4.1 Sampling

Zwitserland kent vier officiële talen. Naast het meest gesproken Duits (61.4% in 2023) wordt er ook Frans (22.6%), Italiaans (7.7%) en Reto-Romaans (0.5%) gesproken (BFS, 2025). De pers is in alle taalgebieden vertegenwoordigd. Daarnaast produceert ook de publieke omroep journalistieke programma's in alle officiële talen van Zwitserland (SRG SSR, z. d.). Dit onderzoek richt zich op onderzoeksjournalisten die werkzaam zijn in het Duitstalige gebied. De reden hiervoor is dat Zürich wordt beschouwd als het centrum van de Zwitserse bankenindustrie, waar Duits de voertaal is (May & Müller, 2025). Daarnaast publiceren de twee Zwitserse redacties voor onderzoeksjournalistiek, SRF Investigativ en de Recherchedesk van Tamedia, voornamelijk Duitse inhoud.

Zoals Cancela et al. (2021) concluderen, wordt het beroep van *onderzoeksjournalist* in Zwitserland uiteenlopend geïnterpreteerd. Om die reden bestaat er geen lijst van alle Zwitserse onderzoeksjournalisten, en heeft niet elke journalist die aan onderzoeksjournalistiek doet, de beroepstitel *onderzoeksjournalist* (Cancela et al. 2021, p. 883). Dit betekent dat voor dit onderzoek in eerste instantie gebruik werd gemaakt van *purposive sampling*. Met behulp van twee experts in het veld werd een lijst samengesteld van veertien Zwitserse journalisten die zich bezighouden met onderzoeksjournalistiek in de bankensector. De journalisten zijn

werkzaam bij negen verschillende redacties van kranten, onlineplatforms en televisiezenders. Elf van de geïnterviewde journalisten zijn man, drie vrouw. De geslachtsverdeling komt overeen met de verhouding binnen redacties die zich richten op economische verslaggeving (Wyss, Schäfer, Dingerkus & Keel, 2024).

4.2 Dataverzameling

De verzameling van data voor dit onderzoek begon in januari 2025 met twee exploratieve interviews. Het eerste interview vond plaats met een ervaren Zwitserse onderzoeksjournalist. Een tweede verkennend gesprek werd gehouden met een lid van de Zwitserse vereniging voor onderzoeksjournalistiek *investigativ.ch*. Naast een eerste verkenning van de situatie hielpen deze twee gesprekken bij het concretiseren van de onderzoeksvraag en het opstellen van het theoretisch kader. De exploratieve interviews werden niet meegenomen in de uiteindelijke thematische analyse, maar dienden wel als basis voor de veertien semigestructureerde interviews die zijn afgenomen om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden.

Na het formuleren van een interviewgids werd deze eerst getest met een pre-test. Het doel van een pre-test is het achterhalen of de vragen goed begrepen worden en uiteindelijk antwoord leveren op de onderzoeksvraag (Kallio et al., 2016). Na kleine aanpassingen van de interviewgids volgden de semigestructureerde diepte-interviews gedurende de hele maand april. De meerderheid van de interviews (11) vonden online plaats. Drie journalisten heb ik in een afgezonderde ruimte op hun redactie gesproken. Hoewel het persoonlijke interview en het online interview als vergelijkbaar worden beschouwd, zijn er enkele verschillen die opgemerkt moeten worden (Saarijärvi & Bratt, 2021, p. 393). Allereerst kan de lichaamstaal van de geïnterviewde via video minder goed worden waargenomen en is het gesprek afhankelijk van het functioneren van de technologie. Desondanks kan een online interview ook voordelen bieden. Saarijärvi en Bratt (2021, p. 393) stellen dat het minder tijdrovend is, dat afstand geen rol speelt en dat de mogelijke onderzoekspopulatie daardoor breder is. Om geen informatief gesprek mis te lopen, werd ervoor gekozen om de keuze over de locatie van het gesprek bij de Zwitserse onderzoeksjournalisten zelf te laten.

Alle interviews, onafhankelijk van gesprekslocatie en met de toestemming van de deelnemers, werden twee keer opgenomen. Ten eerste werd het interview opgenomen met een dictafoonapplicatie op een telefoon. Ten tweede werd het gesprek ook via de chat- en videobelapplicatie *Teams* op een tweede apparaat opgenomen en met de ingebouwde transcribeerfunctie direct getranscribeerd. Deze transcriptie werd na het interview aan de hand van de audio-opname opgeschoond. Overbodige woorden en denkpauses zijn weggelaten en grammaticale fouten gecorrigeerd.

Hoewel Zwitserland veel regionale dialecten kent die in verschillende situaties worden gebruikt, van thuis in de woonkamer tot aan in vergaderingen op werk, wordt Duits als standaardtaal gedefinieerd (Watts, 1988, p. 317). De Zwitserse dialecten kennen geen gestandaardiseerde spelling en er is nog geen algemeen toegankelijk en betrouwbaar systeem voor de vertaling van het gesproken Zwitsers Duits naar het geschreven standaard Duits (Paonessa et al., 2023). Om die reden werden de gesprekken in het Duits gehouden en getranscribeerd.

4.3 Operationalisering

Voor alle interviews is dezelfde vragenlijst gebruikt (bijlage 1). Deze is ingedeeld in vier hoofdonderwerpen: ‘Zelfperceptie van de onderzoeksjournalisten’, ‘Ervaren weerstand’, ‘Ervaringen met artikel 47’ en ‘Gevolgen van artikel 47’.

Zelfperceptie van de onderzoeksjournalisten

Door middel van de eerste paar vragen, kregen de journalisten de mogelijkheid hun werk en zelfperceptie als (onderzoeks-)journalist beschrijven. Dit helpt de geïnterviewden om zich vertrouwd te maken met de situatie van het interview (Kallio et al., 2016). Bovendien kan de zelfperceptie van onderzoeksjournalisten ook invloed hebben op de mate waarin zij zelfcensuur als een probleem ervaren (Zeybek & Gözde Koyuncu, 2018, p. 176).

Ervaren weerstand

Voorafgaand aan de vragen over hun ervaringen met artikel 47 kregen de journalisten de gelegenheid om te vertellen met welke vormen van weerstand zij vooral te maken hebben. Zo kon in kaart gebracht worden hoe Zwitserse onderzoeksjournalisten tegenwerking in hun werk ervaren.

Ervaringen met artikel 47

Het derde hoofdonderwerp betrof de juridische situatie in Zwitserland rondom artikel 47 van de Bankwet. Het doel van dit gedeelte van het interview was om, naar aanleiding van Galletta (2013, p. 47), de geïnterviewden de ruimte te geven om over hun ervaringen te vertellen. Er werd onder andere gevraagd naar de bekendheid met de wet, of de journalisten zich bedreigd voelen door artikel 47 en of ze ervaringen hebben met juridische vervolging of waarschuwingen op basis van de wet.

Gevolgen van artikel 47

Het laatste onderwerp ging over het concept zelfcensuur. Hier werd onderzocht of de journalisten veranderingen in hun eigen gedrag of dat van anderen opmerken als gevolg van artikel 47. Met name de vorm van publieke zelfcensuur, zoals Cook en Heilmann (2013) deze beschrijven, was hier van interesse. Verder werd onderzocht of, en om welke redenen, journalisten bepaalde onderwerpen vermijden. Door in te gaan op zowel de individuele als de redactionele context was het doel te achterhalen of de situatie die Wyss, Schäfer, Saner en Keel (2024) van SLAPPs schetsen, ook van toepassing is op artikel 47 van de Zwitserse Bankwet. Daarbij was het van belang om te achterhalen of de journalisten vooral gevolgen bij anderen constateren in plaats van bij zichzelf, of juist aangeven geen consequenties te ondervinden van artikel 47. Aan de hand van de laatste vraag kregen de journalisten de ruimte hun situatie verder toe te lichten of andere uitdagingen in hun dagelijkse werk te benoemen.

Daarnaast is er naar de consistentie in de antwoorden van de journalisten gekeken. Op meerdere momenten zijn vragen gesteld over dezelfde thematiek, maar dan vanuit een andere invalshoek. Zo is bijvoorbeeld gevraagd naar de omgang met artikel 47 (bijlage 1, vraag 8 en 12) en naar de relatie tussen gedragsaanpassing en de mate waarin journalisten dit als zelfcensuur beschouwen (bijlage 1, vraag 14 t/m 16.1).

4.4 Data-analyse

Nadat alle interviews waren opgenomen, werden de transcripties gecontroleerd en verwerkt en begon de thematische analyse van de verzamelde data. De analyse volgde de volgende vijf stappen van Castleberry en Nolen (2018).

In de eerste stap werden voorlopige bevindingen tijdens het verwerken van de transcripties vastgelegd. Zo raakt de onderzoeker steeds meer vertrouwd met de data en kunnen de antwoorden beter in de context van het geheel geplaatst worden (Castleberry & Nolen, 2018, p. 808). Na de eerste samenstelling van de data moet deze volgens Castleberry en Nolen (2018) opnieuw ontmanteld worden.

Dit gebeurde tijdens de tweede stap door het coderen van de interviews. In dit onderzoek werd gekozen voor een mix van een inductieve en deductieve aanpak van het coderen. De inductieve analyse is volgens Nowell et al. (2017, p. 8): “a process of coding the data without trying to fit it into a preexisting coding frame or the researcher’s analytic preconceptions”. Om het overzicht te bewaren, werd voor deze stap het softwareprogramma *Atlas.ti* gebruikt. Technologische hulpmiddelen zoals *Atlas.ti* helpen om een complexe en

diepgaande analyse van de data mogelijk te maken (Castleberry & Nolen, 2018, p. 809). De deductieve aanpak maakte het mogelijk de data te koppelen aan recente literatuur en, volgens Braun en Clarke (2006, p. 84), bepaalde aspecten van de data gedetailleerd te analyseren. De analyse van de data in dit onderzoek begon met deductief gegenereerde codes op basis van de onderzoeksvraag, het opgestelde theoretisch kader en de recente literatuur. Daarnaast was er ruimte om ook onverwachte, inductief opkomende codes te identificeren.

In de derde stap werden de uiteindelijke overkoepelende thema's bepaald. De verzamelde codes uit de vorige stap werden getoetst op terugkerende patronen om zo het bredere beeld van wat er gezegd werd te schetsen (Castleberry & Nolen, 2018, p. 809). Tijdens de voorlaatste stap werden de data geïnterpreteerd en relaties tussen de overkoepelende thema's vastgesteld. Uiteindelijk volgde de laatste stap, waarin conclusies worden getrokken om de onderzoeksvraag te beantwoorden (Castleberry & Nolen, 2018, p. 812).

5 Resultaten

In dit hoofdstuk worden de bevindingen besproken die voortkomen uit de thematische analyse van de veertien afgenomen interviews. Om te achterhalen in hoeverre artikel 47 van de Zwitserse Bankwet leidt tot zelfcensuur, zijn de interviews gecodeerd op basis van de voor de onderzoeksvraag meest relevante thema's. Dit resulteert in vijf hoofdthema's en zeven subthema's (bijlage 2).

Thema 1 schetst de bredere context waarin Zwitserse onderzoeksjournalisten te werk gaan. Dit eerste thema wordt onderverdeeld in twee subthema's; (a) zelfperceptie van de onderzoeksjournalisten en (b) de ervaren weerstand. Thema 2 betreft de benoemde gevolgen van artikel 47 op individueel niveau. De bijbehorende codes zijn onderverdeeld in twee subthema's: (c) (zelf-)censuur en (d) juridische overwegingen. Het derde thema bevat de codes over de gevolgen van artikel 47 voor anderen, en is onderverdeeld in drie subthema's: (e) collega's, (f) uitgeverij en (g) landelijk. Thema 4 omvat de codes waarin artikel 47 geen gevolgen lijkt te hebben, en thema 5 bevat codes die wijzen op de opvatting dat de gevolgen van artikel 47 kunnen gerelativeerd worden.

De vijf hoofdthema's en bijbehorende subthema's worden toegelicht aan de hand van citaten uit de interviews. Deze citaten zijn weergegeven in de oorspronkelijke taal van het interview, namelijk het Duits. Daarnaast is een vertaling van de strekking van de uitspraken toegevoegd om de verklaringen beter te kunnen begrijpen.

5.1 Context Zwitserse onderzoeksjournalistiek

Onder dit thema wordt ten eerste duidelijk hoe de geïnterviewden onderzoeksjournalistiek definiëren en wat hun eigen rol is daarin. Ten tweede wordt er gekeken naar de weerstand die Zwitserse journalisten ervaren.

5.1.1 Zelfperceptie van de onderzoeksjournalisten

De geïnterviewden definiëren hun rol als onderzoeksjournalist voornamelijk als het controleren van de macht. Zij zien zichzelf als de vierde macht binnen een democratie. Daarnaast vinden Zwitserse journalisten het belangrijk inzicht te kunnen geven in de verschillende meningen die binnen een samenleving bestaan, en zo ruimte te creëren voor publiek debat.

«Damit eine Gesellschaft funktionieren kann, dass sie vor allem demokratisch funktionieren kann, braucht es öffentlichen Diskurs.» (Respondent 7)

‘Voor een functionerende democratische samenleving is publiek debat nodig.’

Ook zien de onderzoeksjournalisten het als hun taak om maatschappelijke tekortkomingen bloot te leggen en nieuwe informatie aan het licht te brengen.

«Ich arbeite also viel mit Anfragen und arbeite mich durch Daten oder Dokumentenberge durch, um neue Fragen in den Raum zu stellen oder was Neues herauszufinden.» (Respondent 6)

‘Ik werk me door grote hoeveelheden data en documenten om nieuwe vragen op te werpen of iets nieuws te ontdekken.’

Naast de opvatting dat journalistiek via geverifieerde informatie moet bijdragen aan publiek debat, benadrukken de Zwitserse onderzoeksjournalisten dat zij zelf bepalen waarover zij schrijven.

Het meest genoemde criterium om te beslissen of een onderwerp gepubliceerd wordt, is of de informatie in het publieke belang is. Als er, ondanks de maatschappelijke relevantie, weerstand dreigt, geven de journalisten aan zich niet te laten intimideren.

«Ich denke, die wichtigen Themen machen wir auf jeden Fall. Wir lassen uns da nicht einschüchtern.» (Respondent 2)

‘De belangrijke thema’s pakken we in elk geval op. We laten ons niet intimideren.’

5.1.2 Ervaren weerstand

Tijdens de interviews werd er gevraagd naar de weerstand die Zwitserse onderzoeksjournalisten in hun dagelijkse werkzaamheden ervaren. De geïnterviewden geven aan regelmatig met weerstand te maken te hebben. In eerste instantie verwijzen zij naar instanties zoals persvoorlichters of politici die niet bereikbaar zijn of geen antwoord willen geven.

«Von irgendwelchen verwässernden Antworten bis hin zu gar nichts sagen. (...)

Widerstand ist bei uns immer vorprogrammiert.» (Respondent 11)

‘Van vage antwoorden tot compleet stilzwijgen. Weerstand hoort er bij ons standaard bij.’

Vervolgens wordt weerstand ook genoemd in de vorm van juridische dreigementen door media-advocaten, evenals pogingen van PR-adviseurs om zich met het werk van de journalisten te bemoeien.

«Wenn wir Missstände aufdecken wollen, wo finanziell potente Menschen involviert sind, dass die das ganze Geschütz auffahren. Und das sind eben nicht nur Anwälte, sondern ganze PR-Maschinen.» (Respondent 2)

‘Als we misstanden blootleggen waarbij rijke en machtige mensen betrokken zijn, halen ze alles uit de kast. Van advocaten tot complete PR-machines.’

Een andere journalist geeft aan dat zij regelmatig in aanraking komt met juridische instanties vanwege haar werk als onderzoeksjournalist.

«Also ich kann mich kaum an kein Jahr erinnern, indem ich nicht in ein juristisches Verfahren aufgrund meiner Berichterstattung involviert gewesen wäre.» (Respondent 10)

‘Ik kan me nauwelijks een jaar herinneren waarin ik niet betrokken was bij een juridische procedure vanwege mijn berichtgeving.’

Geen van de veertien geïnterviewde onderzoeksjournalisten geeft in dit deel van het interview aan weerstand te ervaren specifiek vanwege artikel 47. Pas wanneer zij hier expliciet naar worden gevraagd, geven zij aan deze wet te kennen en hierdoor weerstand te voelen.

«Auf jeden Fall also, das betrifft ja unser Team sehr stark, weil wir immer wieder mit Leks arbeiten.» (Respondent 2)

‘Ons team wordt hier sterk door geraakt, omdat we regelmatig met lekken werken.’

5.2 Gevolgen van artikel 47 op individueel niveau

Het tweede thema betreft de gevolgen van artikel 47 van de Zwitserse Bankwet op individueel niveau. De gevolgen worden onderverdeeld in twee subthema's. Het eerste subthema betreft (zelf-)censuur: een meerderheid van de journalisten geeft aan dat artikel 47 kan leiden tot zelfcensuur. Daarnaast zijn er journalisten die de Zwitserse wetgeving als een vorm van censuur zien, maar benadrukken dat zij documenten in eerste instantie nog steeds vanuit een journalistiek perspectief willen beoordelen, voordat ze besluiten al dan niet tot publicatie over te gaan. Het tweede subthema gaat in op de juridische afwegingen die door artikel 47 naar voren komen. Onder de Zwitserse onderzoeksjournalisten bestaat veel onduidelijkheid over de toepassing van de wet. Zij geven aan elke situatie afzonderlijk te willen analyseren.

5.2.1 (Zelf-) Censuur

Negen van de geïnterviewde onderzoeksjournalisten geven aan tot nu toe niet bewust in aanraking te zijn gekomen met artikel 47, maar ze kennen journalisten die dit wel hebben meegemaakt. De overige vijf onderzoeksjournalisten hebben er al vaker over moeten nadenken hoe ze met documenten en publicaties moesten omgaan vanwege artikel 47.

«Auf jeden Fall, ja. Also wir hätten Zugang zu solchen Daten gehabt und haben es dann aktiv abgesagt.» (Respondent 1)

‘Wij hadden toegang tot zulke gegevens, maar besloten er bewust geen gebruik van te maken.’

«Tatsächlich spielt dieser Artikel immer wieder eine Rolle in unseren Recherchen, wenn wir nämlich Informationen erhalten über Kundenbeziehungen zu Schweizer Banken.» (Respondent 6)

‘Dit wetsartikel speelt regelmatig een rol in ons onderzoek, namelijk wanneer we informatie ontvangen over klantrelaties met Zwitserse Banken.’

In eerste instantie zien twee van de onderzoeksjournalisten die met de wetgeving te maken hebben gehad, artikel 47 als een vorm van censuur.

«Wenn dann ist es Zensur. Man stürzt sich zum Beispiel nicht selbst von der Klippe.» (Respondent 2)

‘Als het iets is, dan is het censuur. Je springt tenslotte ook niet vrijwillig van een klif.’

Eén van hen nuanceert later deze opvatting, maar maakt duidelijk dat de wet weinig speelruimte laat.

«Zensur ist vielleicht das falsche Wort, weil es kommt ja nicht jemand rein vom Staat und zensiert mir ein paar Zeilen aus meinem Artikel. (...) Es ist quasi ein Paragraf, der einen zur Selbstzensur zwingt.» (Respondent 1)

‘Censuur is misschien niet het juiste woord. Het is eigenlijk een wetsartikel dat je tot zelfcensuur dwingt.’

Negen van de veertien geïnterviewde journalisten geven aan dat artikel 47 tot zelfcensuur kan leiden. Desondanks willen zij eerst naar de inhoud van de bankdocumenten kijken en hun onderzoek afronden voordat zij besluiten of publicatie mogelijk is.

«Wir arbeiten im Moment an delikatsten Themen, die diesen Bereich berühren und das ist jetzt in der Recherche für uns kein Argument, das uns zurückbinden würde.»

(Respondent 10)

‘We werken momenteel aan gevoelige onderwerpen die dit gebied raken, maar dat is in de onderzoeksfase voor ons geen argument om ons te beperken.’

«Ganz ehrlich, ich würde mir anschauen, ob es ein interessantes Thema ist. Also ich glaube das erste wäre immer die journalistische Brille.» (Respondent 5)

‘Ik kijk eerst of het onderwerp journalistiek interessant is. De journalistieke invalshoek staat voor mij altijd voorop.’

5.2.2 Juridische Overwegingen

De helft van de geïnterviewde onderzoeksjournalisten maakt zich zorgen over de persoonlijke consequenties van artikel 47. Als het tot een strafrechtelijke procedure komt, zijn zij zich ervan bewust dat niet de redactie of uitgeverij, maar de individuele journalist het risico loopt op een strafblad.

«Natürlich muss man auch selber Überlegungen treffen. Gerade wenn es strafrechtlich relevant ist, weil den Eintrag im Strafregister hat man dann selbst und nicht meine Chefin.» (Respondent 12)

‘Je moet zelf de afweging maken. Het strafblad heb je uiteindelijk zelf, niet de hoofdredacteur.’

Twee journalisten geven aan dat de formulering van artikel 47 weinig ruimte voor interpretatie biedt.

«Wenn man eine Chance gesehen hätte, da durchzukommen, wenn der Artikel nicht so klar wäre, (...), dann hätte man sich das tatsächlich nochmals überlegt, aber die Situation war einfach sehr, sehr klar.» (Respondent 2)

‘Als het wetsartikel niet zo duidelijk was geweest, dan hadden we het misschien nog eens overwogen.’

Anderen daarentegen menen dat er wel degelijk mogelijkheden bestaan om, ondanks de wet, over gelekte bankdocumenten te publiceren.

«Ich glaube aber ehrlich gesagt bisher nicht, dass das uns Medienschaffende fundamental einschränkt.» (Respondent 12)

‘Ik geloof niet dat dit ons journalisten fundamenteel beperkt.’

De journalisten zijn zich ervan bewust dat er tot nu toe nog geen journalist op basis van artikel 47 is veroordeeld. Ze spreken dan ook de wens uit om via een precedent duidelijkheid te verkrijgen.

«Wir müssten eigentlich bestrebt sein, als Journalistinnen und Journalisten diese Grenzen wirklich auszuloten und sich nicht zu fürchten vor Präzedenzen.»

(Respondent 10)

‘We zouden er als journalisten juist naar moeten streven om deze grenzen echt te verkennen en niet bang te zijn voor precedenzen.’

Sommigen hopen dat een precedent meer rechtszekerheid voor de journalistiek in Zwitserland zal bieden. Tegelijkertijd benadrukken de geïnterviewden dat elke zaak uniek is en afzonderlijk beoordeeld zal worden door de rechtbank.

«Ich denke, dass jeder Fall sowieso unterschiedlich dann angeschaut wird. Also für mich persönlich macht das denke ich jetzt keinen Unterschied, ob dafür ein Journalist verurteilt wurde oder nicht.» (Respondent 11)

'Ik denk dat elk geval sowieso anders bekeken wordt. Het maakt voor mij daarom geen verschil of er een journalist al voor veroordeeld is of niet.'

«Da wäre dann immer noch die Frage, wie weit es denn auf einen zweiten, dritten und vierten Fall anzuwenden sei.» (Respondent 4)

'De vraag blijft dan in hoeverre het toegepast kan worden op een tweede, derde of vierde geval.'

5.3 Gevolgen van artikel 47 voor anderen

Het derde hoofdstuk bevat alle codes met betrekking tot de gevolgen van artikel 47 voor anderen. Zwitserse onderzoeksjournalisten geven aan dat de wetgeving op drie niveaus consequenties heeft: (c) collega's, (d) uitgeverij, en (e) landelijk.

In het eerste subthema, collega's, worden de bevindingen samengevat waarin onderzoeksjournalisten ingaan op de mogelijke consequenties van artikel 47 voor collega-journalisten in binnen- en buitenland. Het tweede subthema behandelt de implicaties van artikel 47 op het niveau van de uitgever. Daarbij komt de economische context van Zwitserse redacties aan bod. Het derde subthema richt zich op de bevindingen op nationaal niveau. Zwitserse onderzoeksjournalisten verschillen van mening over de legitimatie van de wetgeving, met name in het licht van de historische rol van Zwitserland als internationaal financieel centrum.

5.3.1 Collega's

Vier journalisten kiezen de term *chilling effect* boven 'zelfcensuur', omdat zij deze laatste term te zwaar vinden. Zij denken dat artikel 47 leidt tot grote voorzichtigheid.

«Selbstzensur finde ich ein wenig hart formuliert. (...) Ich glaube auch dieser Gesetzesartikel jetzt mit dem Bankensektor hat genau das zur Folge, dass man eher vielleicht mal von etwas absieht, weil man Angst hat vor den Konsequenzen, ohne dass wirklich etwas passieren würde, oder ohne dass wirklich schon etwas angedroht wurde, aber dass man sich da risikoavers verhält.» (Respondent 13)

'Zelfcensuur vind ik een wat zware term. Ik denk dat je je gewoon risicomijdend gedraagt.'

Sommigen zien dat dit effect al vroeg in het journalistieke proces een rol speelt, bijvoorbeeld bij het ontbreken van meldingen van klokkenluiders.

«Das steuert aber schon früh, also dass sich gewisse Wirtschaftsjournalisten schon gar nicht mehr in diese Thematiken reingeben, dass die Whistleblower sich nicht melden, weil sie wissen, dass sie nicht geschützt werden können und so weiter und sofort.»

(Respondent 4)

‘Bepaalde economiejournalisten houden zich niet eens meer met deze onderwerpen bezig en klokkenluiders melden zich niet meer omdat ze weten dat ze niet beschermd kunnen worden.’

Ook buitenlandse journalisten zouden beïnvloed worden door de wet. Volgens een journalist durven journalisten die vanuit Spanje, Italië en Duitsland aan de *Suisse Secrets* hebben meegewerkt, niet meer naar Zwitserland te komen.

«Die buchen keine Flüge mehr, die haben Flüge umgebucht, die haben Einladungen erhalten, die sie abgesagt haben. Die kommen nicht mehr.» (Respondent 1)

‘[Buitenlandse journalisten] boeken geen vluchten meer, ze hebben vluchten omgeboekt, ze hebben uitnodigingen gekregen die ze hebben afgewezen. Ze komen gewoon niet meer.’

Ondanks hun kennis van artikel 47 geven enkele journalisten aan dat zij en hun collega’s zich niet mogen laten intimideren.

«Wenn man sich als Investigativjournalistin bezeichnet, dann muss man auch bereit sein, diese persönlichen Risiken einzugehen. Sonst wählt man einen anderen Beruf.»

(Respondent 10)

‘Als je jezelf onderzoeksjournalist noemt, dan moet je ook bereid zijn persoonlijke risico’s te nemen. Anders kies je maar een ander beroep.’

Twee andere journalisten vinden het juist absurd dat onderzoeksjournalisten vanwege hun beroepstitel risico’s moeten nemen die voortvloeien uit repressieve wetgeving.

«Zuerst eine Rechtslage zu konstruieren, die repressiv ist und dann zu verlangen, dass sich die Unterworfenen als mutig erweisen. Das ist eine absurde Argumentation.»

(Respondent 4)

‘Eerst een juridische situatie creëren die onderdrukkend is, en dan verwachten dat de mensen die eraan onderworpen zijn moedig optreden. Dat is een absurde redenering.’

5.3.2 Uitgeverij

Twaalf van de geïnterviewden denkt dat artikel 47 tot censuur leidt op het niveau van de uitgeverij.

«Wir machen keine Selbstzensur, wir wollen publizieren und erst dann, wenn unser Medienhaus uns sagt: ‘Nein, das geht nicht. Das ist zu riskant.’ Erst dann machen wir gezwungenermassen einen Schritt zurück.» (Respondent 10)

‘Wij doen niet aan zelfcensuur. We willen publiceren, en pas als de uitgever nee zegt, zetten we noodgedwongen een stap terug.’

Deze opvatting baseren zij op het spanningsveld tussen de journalistieke doeleinden, zoals nieuwe maatschappelijke relevante informatie te publiceren en de economische belangen van uitgeverijen.

«Weil eben zeitgleich werden ja unsere finanziellen Mittel immer knapper und ich denke schon, dass dies so eine Entwicklung wäre, die wirklich zu Zensur in den Medienhäusern führen kann.» (Respondent 10)

‘Onze financiële middelen worden steeds schaarser, en ik denk echt dat die ontwikkeling kan leiden tot censuur binnen mediabedrijven.’

Zoals in de laatste quote al te herkennen is, speelt de economische context waarin de Zwitserse uitgevers zich bevinden een rol voor de onderzoeksjournalisten. Acht van de geïnterviewde journalisten zien een direct verband tussen het aantal middelen op een redactie en de mogelijkheid gevoelig onderzoek te doen.

«Wenn man eh schon unter Druck ist, dann ist man eher bereit, sich selbst auch zu zensieren, weil man nicht noch mehr Probleme haben will.» (Respondent 3)

‘Als je al onder druk staat, ben je sneller geneigd jezelf te censureren, omdat je geen extra problemen wilt.’

Met middelen bedoelen de Zwitserse onderzoeksjournalisten concreet tijd en budget. De journalisten spreken over de afweging die op redacties gemaakt wordt tussen inspanning en rendement. Een journalistieke productie moet niet meer alleen maatschappelijk relevant zijn en de samenleving informeren, maar mag ook niet te veel tijd en geld kosten.

«Schlussendlich geht es ums Geld und diese Fälle, die ziehen sich ja danach über Jahre, das ist zermürbend.» (Respondent 10)

‘Uiteindelijk draait het om geld, en zulke juridische processen slepen jaren voort. Dat is uitputtend.’

«Heutzutage ist Zeit ganz wichtig. Wir haben immer weniger Journalisten, die alles füllen müssen.» (Respondent 1)

‘Tijd is ontzettend belangrijk. We hebben steeds minder journalisten die alles moeten opvullen.’

Tien van de veertien geïnterviewde journalisten maken zich zorgen over deze ontwikkeling.

«Das ist auch meine Sorge für die Zukunft, dass man sagt, wir wollen den maximalen Gewinn mit möglichst wenig Aufwand. Das heisst, die komplizierten, schwierigen Sachen, was uns ganz viel Geld kosten wird, wenn es zum Prozess kommt, machen wir nicht mehr» (Respondent 11)

‘Mijn zorg voor de toekomst is dat men kiest voor maximale winst met zo min mogelijk inspanning, waardoor ingewikkelde, lastige en dure zaken niet meer worden aangepakt.’

Anderen begrijpen dat er keuzes gemaakt moeten worden, vooral gezien het complexe karakter van onthullingen in de bankensector. Een journalist vergelijkt de situatie met voorgaande publicaties, zoals de *Panama Papers*.

«Das hat immer kurz für einen Aufschrei gesorgt, war aber auch immer massiv kompliziert. Es waren so viele Daten und es hat am Schluss eigentlich fast nie irgendwas ausgelöst.» (Respondent 13)

‘Dat zorgde altijd even voor opschudding, maar het was ook altijd erg ingewikkeld, en uiteindelijk leidde het eigenlijk bijna nooit tot iets.’

5.3.3 Landelijk

Hoewel de wetgeving gunstig kan zijn voor Zwitserland als financieel centrum, vinden vier van de journalisten dat dit geen rechtvaardiging is voor de inperking van de persvrijheid.

«Ich finde Journalismus darf man nicht einschränken, auch nicht zugunsten von Erfolgsfaktoren.» (Respondent 13)

‘Ik vind dat journalistiek niet beperkt mag worden, ook niet ten behoeve van succesfactoren.’

Voor sommigen is juist het bestaan van artikel 47 reden om de bankensector kritisch te onderzoeken.

«Das hat System in der Schweiz, dass der ganze Finanzbereich übermässig abgeschottet ist. Das finde ich gesellschaftlich auch nicht zielführend das so zu machen, weil es dann zu mangelhafter Kontrolle, gerade auch durch öffentliche Diskussion führt und das führt wiederum zu CS-Zusammenbrüchen und weiteren wuchernden Fehlentwicklungen im Banken- und Finanzwesen.» (Respondent 4)

‘De hele Zwitserse financiële sector is overmatig afgesloten. Dit leidt tot gebrekkige controle, vooral ook door gebrek aan openbare discussie. Dat leidt op zijn beurt weer tot groeiende misstanden in de sector.’

Eén journalist ziet de situatie compleet anders. Hij is ervan overtuigd dat, na de afschaffing van het bankgeheim in 2008, illegale zaken tussen banken en hun rekeninghouders niet meer mogelijk zijn. Hij ziet artikel 47 als een hulpmiddel voor de Zwitserse banken om het vertrouwen van hun klanten te behouden.

«Die Schweiz ist immer noch mit Abstand das Land mit dem grössten Vermögensverwaltungsgeschäft. (...) Das ist ein Geschäftszweig und das basiert natürlich auf diese Vertraulichkeit. Wenn die nicht da ist, dann kommt das Geld auch nicht mehr.» (Respondent 9)

‘Zwitserland beheert nog steeds verreweg het meeste vermogen. Als het vertrouwen wegvalt, stroomt ook het geld niet meer.’

5.4 Geen gevolgen van artikel 47

Het vierde hoofdthema bevat uitspraken van Zwitserse onderzoeksjournalisten die aangeven geen gevolgen te ondervinden aan artikel 47. Vijf geïnterviewden zeggen dat zij zich niet beperkt voelen door de wetgeving.

«Ich fühle mich da auch in keiner Form eingeschränkt.» (Respondent 9)

'Ik voel me daardoor op geen enkele manier beperkt.'

«Wenn ich ein berechtigtes öffentliches Interesse habe, dann gibt es keinen Grund für Selbstzensur.» (Respondent 4)

'Als er een gerechtvaardigd publiek belang is, dan is er geen reden voor zelfcensuur.'

Negen geven aan hun werkwijze niet aan te passen bij onderzoek naar de bankensector.

«Wir sind ja sehr bankenkritisch von dem her ist es sicher nicht so, dass uns da irgendwas abschrecken würde. Nein, gar nicht, im Gegenteil. Ich glaube wir sind alle froh, wenn es noch mehr Bankengeschichten gibt.» (Respondent 3)

'We zijn erg kritisch op banken. Niets schrikt ons af. Integendeel, we zijn juist blij als er nog meer verhalen over de banken opduiken.'

Als de informatie maatschappelijk relevant is, wordt publicatie volgens hen sowieso nagestreefd, desnoods in het buitenland.

«Also die Ausländer publizieren ja sowieso. Das haben sie das letzte Mal ja auch.» (Respondent 1)

'De buitenlandse media publiceren toch wel. Dat hebben ze de vorige keer ook gedaan.'

Drie journalisten stellen zelfs dat er situaties kunnen zijn waarin het gerechtvaardigd is om artikel 47 te overtreden, bijvoorbeeld ter bescherming van mensenrechten.

«Wenn es darum geht, dass man Menschenrechte von Personen oder auch Gruppen schützen kann oder dazu beiträgt, dass sie geschützt sind. Dann finde ich, muss man auch bereit sein, ein Gesetz zu brechen.» (Respondent 3)

‘Als het erom gaat mensenrechten te beschermen, dan vind ik dat je ook bereid moet zijn om een wet te overtreden.’

5.5 Relativering van de gevolgen van artikel 47

Ondanks de geschetste problemen rond artikel 47, relativeren enkele geïnterviewden tegen het einde van het interview het probleem ervan. Thema 5 bevat deze relativeringen en geeft inzicht in de onderwerpen die sommige Zwitserse onderzoeksjournalisten als uitdagender ervaren. Volgens drie journalisten is economische druk het grootste probleem binnen de Zwitserse onderzoeksjournalistiek.

«Das heisst, man kann noch alles machen, rechtlich gesprochen, aber man kann es vielleicht nicht mehr machen, weil der wirtschaftliche Druck so gross ist, weil man viel weniger Zeit hat und viel weniger Ressourcen. Da sehe ich das Problem.»

(Respondent 9)

‘Juridisch gezien kun je nog alles doen, maar in de praktijk lukt het niet meer omdat de economische druk zo groot is. Dáár zie ik het probleem.’

Daarnaast vinden sommigen het problematisch dat er steeds vaker wordt gekeken naar de publieksinteresse bij de keuze van onderwerpen, waardoor sommige onderzoeken niet worden afgerond of gepubliceerd.

«Ich glaube in gewissen Wirtschaftsbereichen hat die Watchdog-Funktion stark nachgelassen, weil das Publikumsinteresse nicht da ist.» (Respondent 5)

‘Ik denk dat onze waakhondfunctie in sommige economische sectoren sterk is afgenomen, omdat het publiek daar geen belangstelling voor heeft.’

Tot slot relativeren drie geïnterviewden de situatie door de stellen dat Zwitserland, in vergelijking met andere landen, een relatief gunstig werkklimaat biedt voor de onderzoeksjournalistiek.

«Da muss man schon sagen, dass die Schweiz eine geschützte Werkstatt ist. Die Zustände in der Schweiz sind schon deutlich entspannter und angenehmer als in ganz vielen anderen Ländern.» (Respondent 6)

‘Zwitserland is wel een beschermde werkplaats. De omstandigheden hier zijn duidelijk rustiger en aangenamer dan in heel veel andere landen.’

6 Conclusie

Uit de interviews met veertien onderzoeksjournalisten komt naar voren dat artikel 47 van de Zwitserse Bankwet bijdraagt aan zelfcensuur, zowel op individueel als op institutioneel niveau. Zo leidt volgens negen van de veertien geïnterviewde onderzoeksjournalisten artikel 47 van de Zwitserse Bankwet tot zelfcensuur. Omdat de individuele journalist door dit artikel het risico loopt op een strafblad, vinden zeven journalisten het belangrijk om goed af te wegen of zij publicaties willen doen op basis van gelekte bankdocumenten. Vier van de geïnterviewden merken vooral op dat hun collega's voorzichter zijn geworden. Duidelijk meer journalisten, twaalf van de veertien, denken dat de zelfcensuur op het niveau van de uitgeverij plaatsvindt. Dit komt volgens hen door economische belangen, die steeds zwaarder meewegen bij uitgeverijen. Negen journalisten benadrukken dat, als de informatie maatschappelijk relevant is, zij ervoor willen zorgen dat die aan het licht komt. Daarvoor zijn ze ook bereid samen te werken met anderen, of buitenlandse journalisten in te schakelen.

Vergeleken met eerder onderzoek naar de gevolgen van SLAPPs zijn er opvallende verschillen en overeenkomsten. In tegenstelling tot het onderzoek van Kerševan en Poler (2024) aarzelen Zwitserse onderzoeksjournalisten niet om hun mening te geven over de mogelijke consequenties van artikel 47. Ze zijn hier juist open over en geven aan zich ervan bewust te zijn dat zij als individuele journalisten aansprakelijk zijn voor juridische consequenties, en niet hun redactie of uitgeverij. Dit maakt hen ook bereid af te zien van publicaties die mogelijk in de strijd zijn met de wet.

Tegelijkertijd geven de geïnterviewden aan hun werkwijze niet aan te passen wanneer het om algemene onderwerpen binnen de bankensector gaat. Waar journalisten in het onderzoek van Kerševan en Poler (2024) aangeven zich niet geïntimideerd te voelen door SLAPPs, maar toch hun werkwijze aanpassen, geldt voor artikel 47 van de Zwitserse Bankwet het tegenovergestelde. Zwitserse journalisten erkennen dat de wet een reële bedreiging vormt, en zij daardoor ook zelfcensuur moeten toepassen, maar zij niet hun werkwijze aanpassen als het om de bankensector in zijn geheel gaat.

Toch zijn er ook overeenkomsten met de gevolgen van SLAPPs. Net als in het onderzoek van Papadopoulou en Maniou (2025) geven de geïnterviewden aan dat artikel 47 hen niet weerhoudt van onderzoekswerk. Zij willen eerst hun onderzoek afronden, voordat zij met de juridische afdeling van hun redactie bespreken of publicatie juridische risico's met zich meebrengt.

Ook de vage formulering van artikel 47 en de asymmetrische machtsverhouding tussen de eisers en de gedaagden vertonen parallellen met SLAPP-zaken. Zoals Papadopoulou

en Maniou (2025, p. 291) en Wyss, Schäfer, Saner en Keel (2024, p. 6) stellen, hebben banken als eisende partij doorgaans ruime middelen om langdurige juridische procedures te voeren. Het besef dat redacties en uitgevers over minder middelen beschikken, maakt Zwitserse onderzoeksjournalisten onzeker over hun juridische positie. Sommige journalisten geven daarom aan te hopen op een juridisch precedent om meer inzicht te krijgen in hoe rechters de afweging maken tussen het publieke belang en artikel 47. Hoewel zij zich realiseren dat elke zaak op zichzelf staat, verwachten zij daarmee meer duidelijkheid over de speelruimte binnen de wetgeving.

Naast de overtuiging dat artikel 47 tot zelfcensuur leidt onder de Zwitserse onderzoeksjournalisten, zijn er ook enkele journalisten met extremere standpunten. Twee journalisten beschouwen artikel 47 als een censuurinstrument van de Zwitserse overheid of op zijn minst als een wet die zelfcensuur afdwingt. Dit sluit aan bij de definitie van censuur van Välliverronen en Saikkonen (2021). Enkele andere journalisten geven aan dat zij zich juist niet beperkt voelen door artikel 47. Zij zijn van mening dat wanneer publicaties voldoende in het publieke belang zijn, er altijd manieren zijn om deze te realiseren.

Ook signaleren de geïnterviewde Zwitserse onderzoeksjournalisten een zogenaamd *chilling effect* onder collega's. Zoals beschreven door Papadopoulou en Maniou (2025), Townend (2017) en Wyss, Schäfer, Saner en Keel (2024) ontstaat er een gevoel van onzekerheid en angst onder de brede groep journalisten om vervolgd en mogelijk veroordeeld te worden. Deze angst, in combinatie met de economische druk op Zwitserse redacties, leidt ertoe dat journalisten vrezen dat zij en hun collega's hun werk niet meer vrijuit kunnen doen. Zij uiten zorgen over de toenemende druk om met minimale inspanning en maximale winst maatschappelijke relevante publicaties te moeten realiseren. Dit sluit aan bij de bevindingen van Wyss, Schäfer, Saner en Keel (2024). De combinatie van juridische dreiging en beperkte middelen maakt journalisten onzeker of ze nog wel financieel onrendabel, maar maatschappelijk relevant onderzoek kunnen blijven doen.

De meeste Zwitserse onderzoeksjournalisten vinden dat artikel 47 niet gelegitimeerd kan worden door de historische positie van Zwitserland als financieel centrum. Zij zien de wetgeving niet alleen als bedreiging voor de persvrijheid, maar ook als teken dat de bankensector informatie van publiek belang verborgen wil houden. Dit zou wederom tot een gebrek aan onafhankelijke controle leiden, wat de bankensector in Zwitserland niet ten goede komt. Het faillissement van de Credit Suisse in 2023 wordt in dit verband door sommigen gezien als een illustratie van wat er kan gebeuren wanneer kritische berichtgeving structureel wordt bemoeilijkt.

Tegelijkertijd zijn er enkele journalisten die begrip tonen voor het bestaan van artikel 47, dat volgens hen nodig is om de privacy van rekeninghouders te waarborgen. Deze uiteenlopende perspectieven benadrukken het ethisch spanningsveld waarin de Zwitserse onderzoeksjournalisten zich bevinden. Dit sluit aan bij de ethische dilemma's die Muller en Birnbauer (2018) beschrijven.

Tot slot geven een aantal Zwitserse onderzoeksjournalisten aan dat artikel 47 minder belangrijk is dan andere zorgen, zoals de toenemende economische druk op redacties en de afnemende interesse van het publiek in onthullingen over de bankensector. Volgens hen zijn die factoren vaker reden om van publicatie af te zien dan juridische belemmeringen. Concluderend kan worden gesteld dat Zwitserse onderzoeksjournalisten inderdaad zelfcensuur toepassen vanwege artikel 47 van de Zwitserse bankwet. Zij geven aan dat de wet invloed heeft op de afweging om al dan niet tot publicatie over te gaan. Tegelijkertijd willen de onderzoeksjournalisten hun onderzoek altijd eerst afronden voordat ze overwegen welke juridische gevolgen er kunnen zijn.

7 Discussie

Dit onderzoek biedt inzicht in de consequenties van artikel 47 van de Zwitserse Bankwet voor de praktijk van Zwitserse onderzoeksjournalisten, en specifiek in de rol van zelfcensuur als gevolg van deze wetgeving. Niettemin zijn er enkele opmerkingen bij de bevindingen te plaatsen.

Uit de interviews blijkt dat er onder de respondenten geen overeenstemming bestaat over het gebruik van de term *zelfcensuur* in relatie tot artikel 47. Waar sommige journalisten zelfcensuur beschouwen als een logische uitkomst van de wettelijke beperkingen, beschouwen anderen de term *censuur* als passender. Weer anderen vinden *zelfcensuur* juist een te zwaar beladen term om de effecten van artikel 47 te beschrijven. De uiteenlopende interpretaties van de term *zelfcensuur* kunnen worden verklaard door het gegeven dat journalisten deze vorm van inperking van persvrijheid doorgaans als onacceptabel beschouwen. (Clark & Grech, 2017, p. 23; Cook & Heilmann, 2013).

Opvallend is ook dat Zwitserse onderzoeksjournalisten hun onderzoek laten afhangen van de vraag of dit in het publieke belang is. In eerste instantie kan dit worden opgevat als een bevestiging van de theorie van Habermas (1962) en van de professionele norm die het werk van onderzoeksjournalisten kenmerkt (Carson, 2019). Tegelijkertijd is het mogelijk dat dit antwoord ook sociaal wenselijk is. Verschillende journalisten merken op dat het publieke belang in een juridisch proces als argument kan dienen ter verdediging van omstrede

publicaties. Deze overweging biedt een interessante invalshoek voor vervolgonderzoek. De vraag hoe Zwitserse onderzoeksjournalisten het publieke belang definiëren en hoe dit concept zich verhoudt tot artikel 47, kan daarbij als uitgangspunt dienen.

Uit de interviews blijkt bovendien dat verschillende Zwitserse onderzoeksjournalisten bereid zijn om samen te werken met buitenlandse collega's om publicaties alsnog mogelijk te maken en zo de beperkingen van artikel 47 te omzeilen. Het zou interessant zijn om in toekomstig onderzoek nader te verkennen hoe deze samenwerkingen eruitzien, en welke mogelijke juridische gevolgen dit heeft voor buitenlandse journalisten. Kwalitatieve interviews met internationale onderzoeksjournalisten zouden hierin nieuwe perspectieven kunnen bieden.

Daarnaast heeft dit onderzoek enkele beperkingen. Door gebruik te maken van de dataverzamelmethode *purposive sampling*, met als criterium dat de respondenten onderzoeksjournalisten moesten zijn met ervaring met de Zwitserse bankensector, is er een disbalans ontstaan in andere parameters. Meer dan twee derde van de geïnterviewden was man. Dit is niet geheel onverwacht, aangezien er in Zwitserland meer mannen werkzaam zijn op redacties met een economische focus (Wyss, Schäfer, Dingerkus & Keel, 2024). Desondanks is het interessant om te onderzoeken of het geslacht een rol speelt in de perceptie van artikel 47 en of dit ook invloed heeft op de mate van ervaren zelfcensuur. Een aanbeveling voor vervolgonderzoek is dan ook meerdere demografische parameters, zoals geslacht, erbij te betrekken.

Verder is in dit onderzoek ervoor gekozen om Duitstalige Zwitserse onderzoeksjournalisten te interviewen, aangezien Duits de voertaal is van de Zwitserse bankensector. Of de ervaringen met artikel 47 vergelijkbaar zijn met, of juist verschillen van die van Franstalige, Italiaanstalige of Reto-Romaanstalige onderzoeksjournalisten in Zwitserland, zou onderwerp kunnen zijn van toekomstig onderzoek.

Tot slot is er in dit onderzoek voor gekozen om de resultaten te vergelijken met eerder onderzoek naar SLAPPs, een andere vorm van juridische druk binnen de Zwitserse onderzoeksjournalistiek. Dit leverde interessante inzichten op in zowel de verschillen als overeenkomsten tussen deze vormen van juridische belemmering. Toch bestaan er ook in andere landen wetten die, hoewel democratisch tot stand gekomen, tot doel hebben om journalistieke publicatie te beperken. Hoe de gevolgen van die wetgevingen te vergelijken of onderscheiden zijn van artikel 47 in Zwitserland, zou een waardevolle invalshoek kunnen zijn voor toekomstig onderzoek.

Literatuurlijst

- Adeoye-Olatunde, O. A., & Olenik, N. L. (2021). Research and scholarly methods: Semi-structured interviews. *JACCP: Journal of the American College of Clinical Pharmacy*, 4(10), 1358-1367. <https://doi.org/10.1002/jac5.1441>
- Arsan, E. (2013). Killing Me Softly with His Words: Censorship and Self-Censorship from the Perspective of Turkish Journalists. *Turkish Studies*, 14(3), 447-462. <https://doi.org/10.1080/14683849.2013.833017>
- BFS. (2025). *Sprachen*. Schweizerische Eidgenossenschaft Bundesamt für Statistik. Geraadpleegd op 9 maart 2025, van <https://www.bfs.admin.ch/content/bfs/de/home/statistiken/bevoelkerung/sprachen-religionen/sprachen.html>
- Biscop, M., & Décary-Héту, D. (2024). Anonymity Technologies in Investigative Journalism: A Tool for Inspiring Trust in Sources. *Journalism Practice*, 18(6), 1420-1441. <https://doi.org/10.1080/17512786.2022.2113740>
- Bonello Ghio, R., & Nasreddin, D. (2022). *Shutting Out Criticism: How SLAPPs Threaten European Democracy*. CASE. Geraadpleegd op 6 februari 2025, van <https://www.the-case.eu/wp-content/uploads/2023/04/CASereportSLAPPsEurope.pdf>
- Bonfadelli, H., Meier, W. A., & Schanne, M. (2021). Switzerland: Highly concentrated leading news media in austerity and downsizing mode. In J. Trappel, & T. Tomaz (Eds.), *The Media for Democracy Monitor 2021: How leading news media survive digital transformation* (Vol. 1) (pp. 381–454). Nordicom, University of Gothenburg. <https://doi.org/10.48335/9789188855404-9>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>

Bundesgesetz über die Banken und Sparkassen. (1934) BankG 47 I c. *Lawbrary*.

Geraadpleegd op 7 januari 2025, van <https://lawbrary.ch/law/art/BANKG-v2021.08-de-art-47/>

Bundesgesetz über Radio und Fernsehen. (2007) RTVG. *Fedlex*. Geraadpleegd op 3 maart 2025, van <https://www.fedlex.admin.ch/eli/oc/2007/150/de>

Cancela, P., Gerber, D., & Dubied, A. (2021). “To Me, It’s Normal Journalism” Professional Perceptions of Investigative Journalism and Evaluations of Personal Commitment. *Journalism Practice*, 15(6), 878-893. <https://doi.org/10.1080/17512786.2021.1876525>

Carson, A. (2019). *Investigative journalism, democracy and the digital age*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315514291>

Castleberry, A., & Nolen, A. (2018). Thematic analysis of qualitative research data: Is it as easy as it sounds? *Currents in Pharmacy Teaching and Learning*, 10(6), 807-815. <https://doi.org/10.1016/j.cptl.2018.03.019>

Chen, G. M., Pain, P., Chen, V. Y., Mekelburg, M., Springer, N., & Troger, F. (2020). ‘You really have to have a thick skin’: A cross-cultural perspective on how online harassment influences female journalists. *Journalism*, 21(7), 877-895. <https://doi.org/10.1177/1464884918768500>

Cheruiyot, D. (2024). Comparing Risks to Journalism: Media Criticism in the Digital Hate. *Digital Journalism*, 12(3), 294-313. <https://doi.org/10.1080/21670811.2022.2030243>

Clark, M., & Grech, A. (2017). *Journalists under Pressure: Unwarranted Interference, Fear and Self-Censorship in Europe*. Council of Europe.

Cook, P., & Heilmann, C. (2013). Two Types of Self-Censorship: Public and Private. *Political Studies*, 61(1), 178-196. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.2012.00957.x>

Costas, J., & Grey, C. (2016). *Secrecy at work : the hidden architecture of organizational life*. Stanford Business Books, an imprint of Stanford University Press. <https://doi.org/10.1515/9780804798167>

- Di Salvo, P. (2022). Information security and journalism: Mapping a nascent research field. *Sociology Compass*, 16(3). 1-13. <https://doi.org/10.1111/soc4.12961>
- Drüeke, R. (2018). Medien, Öffentlichkeit und Demokratie: Zur Watchdog-Funktion von Medien. *Forschungsjournal Soziale Bewegungen*, 31(3), 19-28. <https://doi.org/10.1515/fjsb-2018-0059>
- Economist Intelligence Unit. (2023). *Democracy Index 2023*. The Economist Group. Geraadpleegd op 24 februari 2025, van https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2023/?utm_source=eiw-website&utm_medium=blog&utm_campaign=democracy-index-2023
- Fierens, M., Le Cam, F., Domingo, D., & Benazzo, S. (2024). SLAPPs against journalists in Europe: Exploring the role of self-regulatory bodies. *European Journal of Communication*, 39(2), 161-176. <https://doi.org/10.1177/02673231231213539>
- Freedom House. (2025). *Switzerland: Freedom in the World 2024 Country Report*. Freedom House. Geraadpleegd op 19 mei 2025, van <https://freedomhouse.org/country/switzerland/freedom-world/2024>
- Galletta, A. (2013). *Mastering the Semi-Structured Interview and Beyond: From Research Design to Analysis and Publication*. New York University Press. <https://doi.org/10.18574/nyu/9780814732939.001.0001>
- Grassau, D., Ortega-Gunckel, C., Puente, S., & Porath, W. (2024). Clickbait, anonimato y “cuña selfie”: El temor como factor de cambio en las prácticas periodísticas. *Comunicación y Sociedad*, 1-30. <https://doi.org/10.32870/cys.v2024.8796>
- Habermas, J. (1962). *Strukturwandel der Öffentlichkeit: Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft*. Herman Luchterhand Verlag.
- Habermas, J. (1992). *Strukturwandel der Öffentlichkeit: Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft* (T. Burger, Vert.). Polity Press, Cambridge. (Origineel werk gepubliceerd in 1962)

- Hallin, D. C., & Mancini, P. (2004). *Comparing media systems: Three models of media and politics*. Cambridge University Press.
- Henrichsen, J. R., Betz, M., & Liskosky, J. M. (2015). *Building Digital Safety for Journalism: A Survey of Selected Issues*. UNESCO.
- International Federation of Journalists. (2024, december 31). *122 journalists and media workers killed in 2024, says the IFJ*. Geraadpleegd op 4 februari 2025, van <https://www.ifj.org/media-centre/news/detail/category/press-releases/article/122-journalists-and-media-workers-killed-in-2024-says-the-ifj>
- Kallio, H., Pietilä, A.-M., Johnson, M., & Kangasniemi, M. (2016). Systematic methodological review: Developing a framework for a qualitative semi-structured interview guide. *Journal of Advanced Nursing*, 72(12), 2954-2965. <https://doi.org/10.1111/jan.13031>
- Karadimitriou, A., von Krogh, T., Ruggiero, C., Biancalana, C., Bomba, M., & Lo, W. H. (2022). Investigative journalism and the watchdog role of news media: Between acute challenges and exceptional counterbalances. In J. Trappel, & T. Tomaz (Red.), *Success and Failure in News Media Performance: Comparative Analysis in The Media for Democracy Monitor 2021* (pp. 101-125). Nordicom. <https://doi.org/10.48335/9789188855589-5>
- Kaufmann, R. (2024). *Beschwerdestellen*. Geraadpleegd op 19 mei 2025, van <https://medienkritik-schweiz.ch/beschwerdestellen-medienkritik-schweiz/>
- Keller, P. (2011). *European and International Media Law*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198268550.001.0001>
- Kerševan, T., & Poler, M. (2024). Silencing journalists in matters of public interest: Journalists and editors assessments of the impact of SLAPPs on journalism. *Journalism*, 25(12), 2485-2503. <https://doi.org/10.1177/14648849231210695>
- Khan, I. (2022, maart 3). *Mandat de la Rapporteuse spéciale sur la promotion et la protection du droit à la liberté d'opinion et d'expression*. Geraadpleegd op 28 januari 2025, van

<https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gId=27138>

- Lee, F. L., & Chan, C. (2023). Legalization of press control under democratic backsliding: The case of post-national security law Hong Kong. *Media, Culture & Society*, 45(5), 916-931. <https://doi.org/10.1177/01634437221140525>
- May, E., & Müller, R. (2025). *Finanzplatz Zürich 2025/2026*. Volkswirtschaftsdirektion des Kantons Zürich. Geraadpleegd op 3 juni 2025, van https://www.zh.ch/content/dam/zhweb/bilder-dokumente/themen/wirtschaft-arbeit/wirtschaftsstandort/dokumente/finanzplatzstudie2025_26_web.pdf
- Muller, D., & Birnbauer, B. (2018). The Ethics of Reporting National Security Matters. In J. Lidberg & D. Muller (Red.), *In the Name of Security – Secrecy, Surveillance and Journalism* (pp. 77-100). Anthem Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt22rbjhf>
- Munzinger, H., Obermaier, F., Obermayer, B., & Wiegand, R. (2022, februari 21). ‘Suisse Secrets’ enthüllen fragwürdige Konten bei Credit Suisse. *Süddeutsche Zeitung*. Geraadpleegd op 11 maart 2025, van <https://www.sueddeutsche.de/wirtschaft/suisse-secrets-credit-suisse-bank-korruption-1.5532753>
- Nowell, L. S., Norris, J. M., White, D. E., & Moules, N. J. (2017). Thematic Analysis: Striving to Meet the Trustworthiness Criteria. *International Journal of Qualitative Methods*, 16(1), 1609406917733847. <https://doi.org/10.1177/1609406917733847>
- Obermaier, M., Hofbauer, M., & Reinemann, C. (2018). Journalists as targets of hate speech. How German journalists perceive the consequences for themselves and how they cope with it. *Studies in Communication and Media*, 7(4), 499-524. <https://doi.org/10.5771/2192-4007-2018-4-499>
- Paonessa, C., Schraner, Y., Deriu, J., Hürlimann, M., Vogel, M., & Cieliebak, M. (2023). *Dialect Transfer for Swiss German Speech Translation*. arXiv. <https://doi.org/10.48550/ARXIV.2310.09088>

- Papadopoulou, L., & Maniou, T. A. (2025). “SLAPPed” and censored? Legal threats and challenges to press freedom and investigative reporting. *Journalism*, 26(2), 288-306.
<https://doi.org/10.1177/14648849241242181>
- PersVeilig. (2025, januari 5). 249 incidenten gemeld bij PersVeilig in 2024. Geraadpleegd op 4 februari 2025, van <https://persveilig.nl/artikelen/249-incidenten-gemeld-bij-persveilig-in-2024>
- Porlezza, C. (2019). Switzerland. In T. Eberwein, S. Fengler, & M. Karmasin (Eds.), *The European handbook of media accountability*. (pp. 259–267). Routledge.
- RSF. (2025). *Switzerland*. Geraadpleegd op 19 mei 2025, van <https://rsf.org/en/country/switzerland>
- Rutishauser, A. (2022, februari 20). Die Medien müssen recherchieren dürfen. *Tages-Anzeiger*. Geraadpleegd op 19 mei 2025, van <https://www.tagesanzeiger.ch/die-medien-muessen-recherchieren-duerfen-274160113231>
- Saarijärvi, M., & Bratt, E.-L. (2021). When face-to-face interviews are not possible: Tips and tricks for video, telephone, online chat, and email interviews in qualitative research. *European Journal of Cardiovascular Nursing*, 20(4), 392-396.
<https://doi.org/10.1093/eurjcn/zvab038>
- Schaad, F. (2025, april 10). Bankgeheimnis: Ausländische Journalistinnen meiden die Schweiz. *Tages-Anzeiger*. Geraadpleegd op 26 mei 2025, van <https://www.tagesanzeiger.ch/bankgeheimnis-auslaendische-journalistinnen-meiden-die-schweiz-241516533611>
- Schudson, M. (2008). *Why democracies need an unlovable press*. Polity.
- Schweizer Presserat. (z.d.). Unser Angebot. *Schweizer Presserat*. Geraadpleegd op 3 maart 2025, van <https://presserat.ch/der-presserat/aufgaben/>

Simon, J., Lauría, C., & Flores, O. (2023). *Weaponizing the Law: Attacks on Media Freedom*.

Geraadpleegd op 5 februari 2025, van <https://www.trust.org/wp-content/uploads/legacy/weaponizing-law-attacks-media-freedom-report-2023.pdf>

Slavtcheva-Petkova, V., Ramaprasad, J., Springer, N., Hughes, S., Hanitzsch, T., Hamada, B., Hoxha, A., & Steindl, N. (2024). Conceptualizing Journalists' Safety around the Globe. In *Journalism and Safety*. Routledge.

SRG SSR. (z.d.). *Welche Sprachen gibt es bei der SRG? Fragen zur SRG*. Geraadpleegd op 9 maart 2025, van <https://www.srgssr.ch/de/news-medien/fragen-zur-srg>

Stahel, L. (2022). *Pressured by the pandemic? Druckversuche und Einflussnahmen auf Journalist:innen während COVID-19 in der Schweiz*. <https://doi.org/10.5167/UZH-223002>

Stahel, L. (2024). Every Journalist has an Achilles' Heel: The Interference–Vulnerability Model. *Journalism Studies*, 25(14), 1699-1719. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2024.2374519>

Towenend, J. (2017). Freedom of expression and the chilling effect. *The Routledge companion to media and human rights*, 73-82.

United Nations Statistics Division. (1999). *Geographic regions*. Geraadpleegd op 9 juni 2025, van <https://unstats.un.org/unsd/methodology/m49/#fn1>

Välvirronen, E., & Saikkonen, S. (2021). Freedom of Expression Challenged: Scientists' Perspectives on Hidden Forms of Suppression and Self-censorship. *Science, Technology, & Human Values*, 46(6), 1172-1200. <https://doi.org/10.1177/0162243920978303>

Watts, R. J. (1988). Language, dialect and national identity in Switzerland. *Mult*, 7(3), 313-334. <https://doi.org/10.1515/mult.1988.7.3.313>

Wyss, V., Schäfer, L., Dingerkus, F., & Keel, G. (2024). *ZHAW-Studie: Journalist:innen in der Schweiz: wer sie sind, wie sie arbeiten und was sie plagt*. <https://doi.org/10.21256/ZHAW-2830>

- Wyss, V., Schäfer, L., Saner, M., & Keel, G. (2024). *Juristische Klatschen gegen Medienschaffende*. <https://doi.org/10.21256/ZHAW-2818>
- Zeybek, T., & Gözde Koyuncu, A. (2018). The Perception of Reporting and Self Censorship of the Press Members: The Example of Cyprus Turkish Journalists. *International Journal of Organizational Leadership*, 7(2), 162-177. <https://doi.org/10.33844/ijol.2018.60319>
- Zollinger, D. (2022). Die Verwendung von Bankdaten durch Medienschaffende. *medialex*. <https://doi.org/10.52480/ml.22.15>

Bijlagen

Bijlage 1: Vragenlijst

Einleitung

Vielen Dank, dass Sie sich an dieser Studie bzw. meiner Masterarbeit beteiligen. Zu Beginn werde ich kurz erklären, wie das Interview aufgebaut ist und welchem Ziel es dient.

Das Interview gliedert sich in drei Teile. Zunächst werde ich Ihnen einige Fragen zu Ihrer persönlichen Situation als Journalist stellen. So erhoffe ich einen Einblick in Ihr Berufsverständnis zu erhalten. Daraufhin möchte ich über die rechtliche Ausgangslage der Schweiz sprechen. Ihre persönlichen Erfahrungen als Journalist sind hier sehr willkommen. Sollten Sie über keine direkten Erfahrungen mit juristischen Prozessen verfügen, sind auch Ihnen bekannte Beispiele aus dem journalistischen Umfeld willkommen. Schliesslich werde ich noch einige Fragen zu Ihren Vorstellungen bezüglich der Zukunft des investigativen Journalismus in der Schweiz stellen.

Ich respektiere, dass es zu sensiblen Antworten kommen kann. Der vollständige Inhalt des Interviews wird deshalb anonymisiert und auch die Teilnahme an dieser Umfrage wird nicht nachvollziehbar sein. Sie können sich jederzeit von der Umfrage zurückziehen und auf die Beantwortung von Fragen verzichten. Ausserdem können die Antworten kurz und bündig gegeben werden, und es besteht die Möglichkeit, über eine Antwort nachzudenken. Es handelt sich hier nicht um einen Wissenstest.

Wenn Sie damit einverstanden sind, beginnen wir nun mit dem Interview.

‘Introductie

Hartelijk dank dat u/ jij wilt meedoen aan dit onderzoek. Ik begin met een korte uitleg over het komende interview en het doel ervan. Het interview is verdeeld in drie delen. Allereerst zal ik enkele vragen stellen over je persoonlijke situatie als journalist, om inzicht te krijgen in jouw beeld van de journalistiek. Daarna wil ik het hebben over de juridische situatie in Zwitserland. Uw/ jouw persoonlijke ervaringen als journalist zijn hier van harte welkom. Mocht u/jij geen directe ervaring hebben met juridische processen, dan zijn voorbeelden van bekenden ook welkom. Tot slot zullen er nog een paar vragen worden gesteld over uw/ jouw ideeën met betrekking tot de toekomst van onderzoeksjournalistiek in Zwitserland. Ik respecteer dat het hier om een gevoelig onderwerp gaat. De antwoorden worden daarom geanonimiseerd en ook deelname aan dit onderzoek zal niet te herleiden zijn. Te allen tijde mag u/je je terugtrekken uit het onderzoek en kunt u/ kun je ervoor kiezen vragen niet te beantwoorden. Verder mag beknopt geantwoord worden en is er ruimte om over een antwoord na te denken. Het is geen tentamen.

Als u/ je hiermee akkoord gaat, beginnen we nu met het interview.’

1 Allgemeine Fragen - Selbstwahrnehmung vom Investigativjournalisten

‘1 Algemene vragen – zelfperceptie van de onderzoeksjournalisten’

1. Wie alt sind Sie? *‘Hoe oud ben je?’*
2. Wie lange arbeiten Sie schon in Ihrer momentanen Funktion? *‘Hoe lang werk je al in deze functie?’*
3. Wie lange sind Sie schon als Journalist tätig? *‘Hoe lang ben je al journalist?’*

4. Was ist der Hauptgrund, warum Sie diesen Beruf gewählt haben? *‘Wat is de belangrijkste reden, waarom je voor dit beroep hebt gekozen?’*
5. Als welchen Typ von Journalisten würden Sie sich selbst beschreiben? *‘Als wat voor journalist zou je jezelf omschrijven?’*
6. Weshalb braucht es Ihrer Meinung nach den Journalismus in der Schweiz? *‘Wat is naar jouw mening de noodzaak van journalistiek?’*

2 Erfahrungen mit Widerstand

‘2 Ervaren weerstand’

7. Als Journalistin oder Journalist stossen Sie manchmal auch auf Widerstand. Was sind hier Ihre Erfahrungen? *Als journalist kan je ook weleens tegenwerking ervaren. Wat zijn jouw ervaringen met weerstand?’*

Es gibt auch einen Schweizer Gesetzesartikel, der in den letzten Jahren für Kontroversen sorgt. Artikel 47 des Bankengesetzes, der seit 2015 in Kraft ist, verbietet die Veröffentlichung von geheimen Bankunterlagen. Auch dann, wenn die Informationen nicht vom Journalisten selbst, sondern durch Dritte beschafft wurden. Ein Verstoß kann zu einer Freiheitsstrafe von bis zu drei Jahren oder einer Geldstrafe führen.

‘Een Zwitsers wetsartikel zorgt de laatste jaren voor discussie. Artikel 47 van de Zwitserse Bankwet, sinds 2015 van kracht, verbiedt het publiceren van geheime bankdocumenten. Zelfs wanneer de informatie niet door de journalist zelf is verzameld, maar via derden is verkregen. Overtreding kan resulteren in een gevangenisstraf van maximaal drie jaar of een geldboete.’

3 Erfahrungen mit Artikel 47

‘3 Ervaringen met artikel 47’

8. Haben Sie jemals aufgrund dieses Artikels darüber nachdenken müssen, wie Sie an Ihre Arbeit herangehen? *‘Heb jij ooit vanwege dit artikel moeten nadenken over hoe je te werk gaat?’*

- 8.1 Wenn ja, können Sie mir die Situation beschreiben? *‘Zo ja, kan je de situatie schetsen?’*

Im Fall der Suisse Secrets entschied der Tamedia Recherchedesk, keine Bankdokumente anzunehmen und sich nicht an einem internationalen Recherchekollektiv zu beteiligen.

‘In een specifiek geval heeft de recherchedesk van Tamedia besloten om geleeke bankdocumenten niet aan te nemen en niet deel uit te maken van een internationaal onderzoekscollectief.’

9. Wie beurteilen Sie dies? *‘Hoe kijk je hier tegenaan?’*
10. Es gab auch Reaktionen von Personen, die der Meinung waren, der Recherchedesk habe in dieser Situation zu wenig Mut gezeigt. Wie stehen Sie zu dieser Aussage?

‘Er waren ook reacties van mensen die vonden dat de rekerchedesk te weinig moed toonde in deze situatie. Hoe kijk jij tegen deze opmerking aan?’

11. Warum denken Sie gibt es diesen Gesetzesartikel überhaupt in der Schweiz? *‘Waarom denk je bestaat deze wetgeving in Zwitserland überhaupt?’*
12. Angenommen, Ihnen werden geheime, aber interessante Bankunterlagen von Dritten zugeschickt, wie würden Sie als Journalist damit umgehen? *‘Stel je krijgt bankdocumenten toegestuurd, hoe zou je hier als journalist mee omgaan?’*

12.1 Würdest du Journalisten im Ausland empfehlen, diese genauer anzuschauen? *‘Zou je journalisten in het buitenland adviseren om eens naar de documenten te kijken?’*

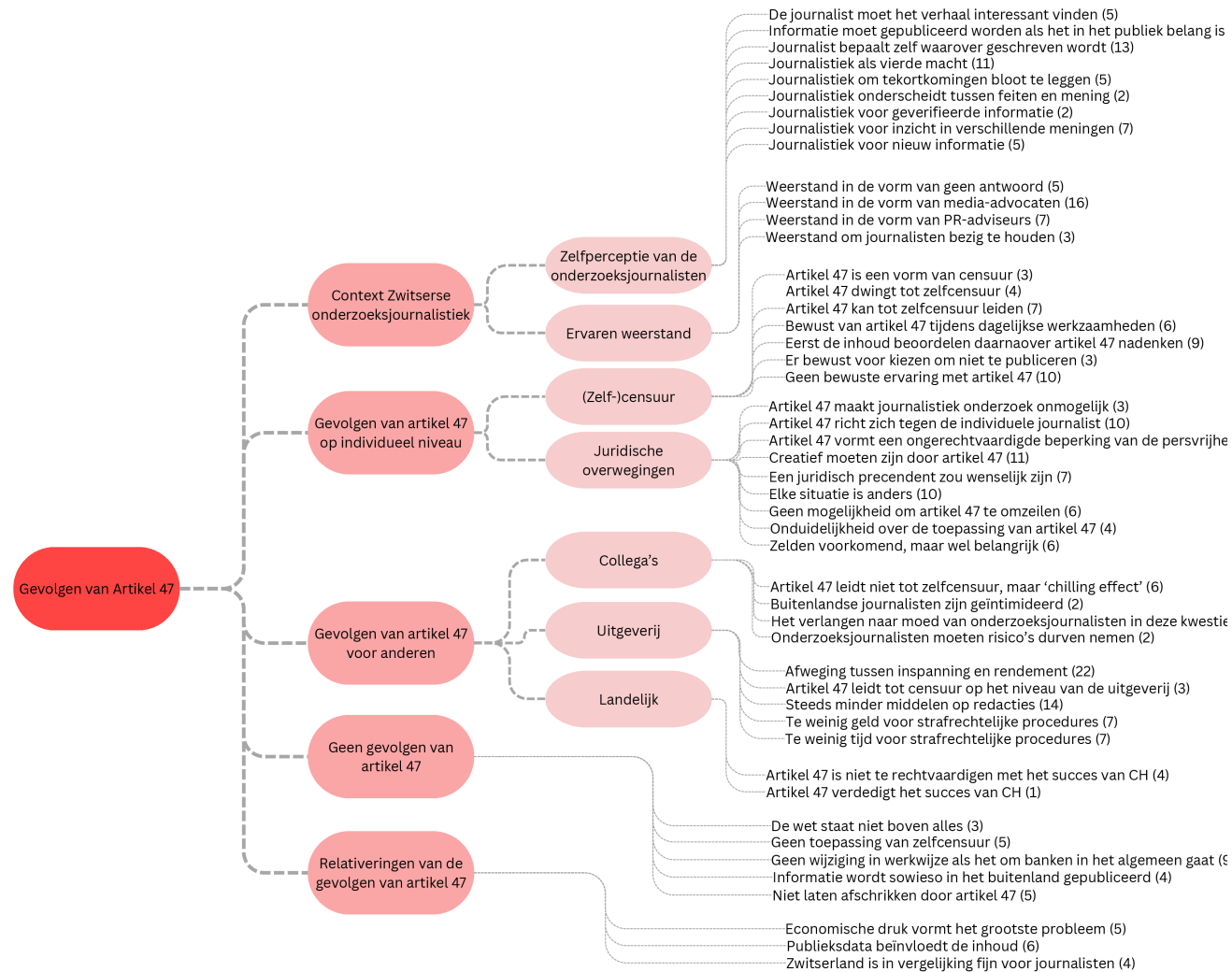
4 Folgen von Artikel 47

‘Gevolgen van artikel 47’

13. Wer entscheidet, worüber Sie schreiben/veröffentlichen? *‘Wie bepaalt waar jij over schrijft/ publiceert?’*
14. Was spielt bei Ihnen eine grössere Rolle bei der Entscheidung, ob Sie über etwas schreiben wollen oder nicht? *‘Wat speelt voor jou een grotere rol in de keuze of je over iets schrijft of niet?’*
 - a. Ihre persönlichen Werte und Normen *‘Je persoonlijke waarden en normen’*
 - b. Die Chefredaktion/ der Verlag *‘De redactie/ eindredactie’*
 - c. Die Meinung anderer (wie Familie, Freunde, Bekanntenkreis usw.) *‘De mening van anderen (zoals familie, vrienden, samenleving, etc.)’*
15. Gibt es in Ihrer Redaktion eine Verhaltensanpassung (Thema wird vermieden/ Inhalt wird geändert usw.), sobald es sich um ein Thema aus dem Bankensektor handelt? *‘Is er sprake van gedragsaanpassing (onderwerp wordt vermeden/ inhoud wordt aangepast etc.) op jullie redactie zodra het om een onderwerp gaat dat met de bankensector te maken heeft?’*
16. Fällt dies unter Selbstzensur? *‘Valt dit onder zelfcensuur?’*

16.1 Antwort nein: Wenn nein, wie würden Sie eine solche Verhaltensänderung dann definieren? *‘Zo nee, hoe zou je de gedragsaanpassing dan definiëren?’*
17. Was ist Ihrer Meinung nach Grund für Selbstzensur im Schweizer Investigativjournalismus? *‘Wat is volgens jou reden voor zelfcensuur in de Zwitserse onderzoeksjournalistiek?’*
18. Was sind die Folgen für den Journalismus in der Schweiz, wenn Selbstzensur angewendet wird? *‘Wat zijn de gevolgen voor de journalistiek in Zwitserland als zelfcensuur wordt toegepast?’*
19. Denken Sie, dass Artikel 47 des CH-Bankengesetzes zu Selbstzensur führt? *‘Denk je dat artikel 47 van de Zwitserse Bankwet tot zelfcensuur leidt?’*
20. Gibt es etwas, das ich vergessen habe, anzusprechen, oder möchten Sie noch etwas hinzufügen? *‘Is er iets wat ik ben vergeten aan te spreken of wil je nog iets kwijt?’*

Bijlage 2: Codeboom

Bijlage 3: Toestemmingsformulier

Einverständniserklärung Interviewteilnehmer „Pressefreiheit in der Schweiz“

Sie nehmen an der Studie bzw. Masterarbeit „**Pressefreiheit in der Schweiz**“ teil. Damit diese Studie ausgeführt werden kann, verwenden wir Ihre personenbezogenen Daten. Dafür benötigen wir Ihr Einverständnis. Dieses Dokument beschreibt, um welche Daten es sich handelt, wofür sie verwendet werden und welche Rechte Sie haben.

Ihre Daten werden gemäss der Datenschutzgrundverordnung (DSGVO) verarbeitet. Das bedeutet, dass wir sicher und verantwortungsbewusst mit Ihren Daten umgehen. Ihre Daten werden anonymisiert und an einem Ort abgespeichert, welcher nur für die Forschenden zugänglich ist. Nach Abschluss des Forschungsprojektes werden die Daten gelöscht.

Ihre persönlichen Daten

In der folgenden Tabelle finden Sie eine Liste der personenbezogenen Daten, die wir für Forschungszwecke benötigen. Hier erfahren Sie auch, was wir damit machen möchten.

Datentyp	Grund der Datennutzung
Name, Kontaktangaben	Kontaktaufnahme
Unterschrift	Einverständniserklärung
Erfahrungen	Pressefreiheit

Nach Abschluss der Recherche möchten wir relevante Zitate aus den Interviews anonymisiert in einem wissenschaftlichen Artikel veröffentlichen.

Einwilligung widerrufen und Anfragen einreichen

Sie können Ihre Einwilligung jederzeit und ohne Angabe von Gründen widerrufen. Sie können auch verlangen, dass wir Ihre Daten anders, weniger oder gar nicht verarbeiten. Schliesslich können Sie uns bitten, Ihnen mitzuteilen, welche Informationen wir von Ihnen gespeichert haben. Sie können Ihre Anfrage per E-Mail an den begleitenden Dozenten dr. Marco van Kerkhoven via m.c.van.kerkhoven@hum.leidenuniv.nl senden. Sollten wir Ihrer Anfrage nicht nachkommen können, werden wir Sie kontaktieren.

Zukünftige Verwendung Ihrer Daten

Sollte eine Folgestudie stattfinden, würden wir Ihre Daten gerne erneut verwenden. Wenn Sie damit einverstanden sind, können Sie dies auf der nächsten Seite angeben. Sollten wir Ihre Daten erneut verwenden, werden wir Sie zunächst kontaktieren.

Bitte kreuzen Sie an, womit Sie einverstanden sind

Nachfolgend können Sie angeben, dass Sie dieses Dokument verstanden haben und Sie mit dem Inhalt einverstanden sind:

☐	Ich bin damit einverstanden, dass meine personenbezogenen Daten für die in diesem Dokument beschriebenen Zwecke verwendet werden.	☐	<u>Falls zutreffend:</u> Ich bin damit einverstanden, dass meine personenbezogenen Daten für zukünftige Forschungszwecke verwendet werden.

Ihre persönlichen Informationen

Name

Datum und Standort

Unterschrift

Fragen zum Datenschutz

Wenn Sie weitere Fragen zum Datenschutz oder zur Verwendung Ihrer persönlichen Daten haben, können Sie sich an einen unserer [Datenschutzbeauftragten wenden](#), oder das zentrale Datenschutzbüro: privacy@bb.leidingenuniv.nl.